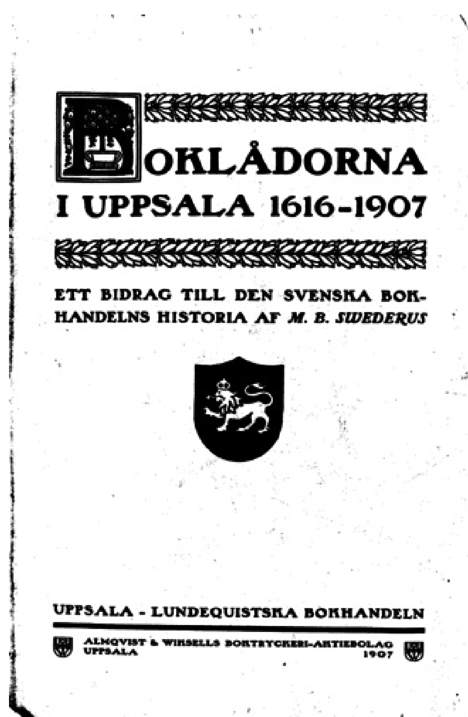
Boklådorna i Uppsala 1616-1907

*

ETT BIDRAG TILL DEN SVENSKA BOKHANDELNS HISTORIA AF *M. B. SWEDERUS*

UPPSALA - LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

UPPSALA 1907

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

BOKLÅDORNA

I UPPSALA 1616-1907

ETT BIDRAG TILL DEN SVENSKA BOKHANDELNS HISTORIA AF M. B. SWEDERUS

UPPSALA - LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG UPPSALA 1907

BOKLÅDORNA

I UPPSALA 1616-1907

ETT BIDRAG TILL DEN SVENSKA BOKHANDELNS HISTORIA AF M. B. SWEDERUS

UPPSALA - LUNDEQUISTSKA BOKHANDELNUPPSALA 1907 ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.Inledning.1

Bokhandeln räknar gamla anor och är en säker gradmätare på ett folks andliga utveckling. Från de första enkla försöken att på något varaktigt sätt fästa minnet af viktigare tilldragelser skedde efterhand en • öfvergång till bokstafsskrift, och sedan man i papyrus, pergament och papper fått lämpligare skrifmaterial än trädskifvor, sten-, ler- och vaxtaflor, elfenben, metallplattor, bast, bark, blad och tyg, kunde först böcker af en eller annan form uppstå. I följd af dessa lättade förhållanden, blef det ett behof att erhålla flera exemplar af samma skrift, för att den skulle blifva tillgänglig för en större läsekrets. Man lät afskrifva originalverket i många exemplar; detta beredde inkomst för dem, som därmed sysselsatte sig; lokaler inrättades, där den stora allmänheten fick taga kännedom om dessa skrifters utseende och innehåll, och på detta sätt uppkom så småningom under tidernas lopp en omsättning af litteraturalster.

1 Källor utom de i själfva texten anförda: Bergh, Griechische Literaturgeschichte; Haenny, Schriftsteller und Buchhändler im alten Rom; Kirchhoffs Die Handschriftenhändler des Mittelalters; Marquardt, Das Privatleben der Romer; Nordisk Familjebok; Wattenbach, Das Schriftwesen im Mittelalter.Beträffande den äldre bokhandeln, ur hvars högst intresseväckande historia här naturligtvis endast några få hufvuddrag komma att meddelas, så var någon dylik ej möjlig hos sådana kulturfolk som egypter och hebréer — de ostasiatiska äro här ej medtagna — emedan konsten att läsa och skrifva ej var allmänt utbredd hos dem, och för öfrigt voro de ej i besittning af ett material, som var lämpligt för skrifters spridning inom vidare kretsar. De första spåren af bemödandet att till allmänhetens nytta och nöje utbreda skriftliga kunskaper på ett sätt, som äfven medförde en materiell vinst, anträffas sålunda först hos folken i Grekland och Italien,

Som grekerna voro ett i alla afseenden ovanligt intelligent folk, kan man väl med sannolikhet våga antaga, att det hos dem tidigt blef ett bruk att använda skriftecken, och att på bästa användbara sätt sprida dylika arbeten till sina samtida, och detta torde också hafva framkallat lust för en sysselsättning, hvilken hade nöje till följd. I den mån som benägenheten för läsning tilltog, blef det ett behof att underhålla detta nöje, och för detta ändamål blef utbyte af skrifter ett medel. Ett slags bokhandel kunde då uppkomma, och i Platos skrifter lämnas en antydning om det lifliga intresse, med hvilket man äfven under äldre tidskiften omfattade litterära sysselsättningar. Under den period, då de peloponnesiska krigen rasade, fanns också i Aten bokhandel, där både skrif material och böcker höllos till salu. Uppgifterna om den grekiska bokhandelns ungdomsår äro både få och kortfattade, men man tror sig dock veta, att efterfrågan på böcker då varit jämförelsevis betydlig, och i konsten att läsa och skrifva stodo atenarne högt.Priset på böcker i Grekland torde den tiden hafva varit omväxlande, men några närmare uppgifter i detta afseende äro ej kända. När det till exempel berättas om Plato, att han gifvit en betydande penningsumma för ett verk af Philolaus, så torde det blott hafva varit fråga om ett undantagsfall, och då Aristoteles gaf tre talenter för de arbeten, som Speusippus efterlämnade, så kan detta nog bäst förklaras af hans lifliga önskan att komma i besittning af dem, innan de blifvit offentliggjorda.

Efter det peloponnesiska kriget, då smaken för studier och behofvet af litterära alster alltmera tilltagit, torde äfven en ökad omsättning af handskrifter hafva ägt rum, och flera bokälskare sökte då själfva skaffa sig tillgång på litteratur genom att låta kunniga slafvar kopiera behöfliga arbeten, och på detta förhållande lämnar filosofen Zeno ett exempel. Boksamlingar omtalas hos flera andra framstående personer, och kändt är äfven, hurusom längre fram i tiden Alexander den store, hvilken af sin lärare, den mångkunnige Aristoteles, fått smak för vetenskapliga sysselsättningar, låtit för sin räkning efterspana böcker i Aten, där sådana också anträffades af växlande innehåll, och detta förhållande synes bära vittnesbörd därom, att bokhandeln i Attikas hufvudstad den tiden ej varit af ringa omfång och anlitades sedan också af romarne. Från Aten

1 I den sjunde boken af sin bekanta Anabasis berättar Xenophon om hithörande fynd, som hellenerna gjorde vid

den i Thracien belägna sjöstaden Salmydessos: »Här stranda många af de till Pontos seglande skeppen och lida skeppsbrott, emedan där äro bankar och grund långt ut i hafvet. Därföre hafva ortens innevånare med pålar utstakat vissa gränser och plundra dem, som stranda inom deras råmärken. Innan dessa gränsskillnader uppdrogos, påstås det att de ofta dödat hvarandra, under det att de voro sysselsatta att plundra de skeppsbrutna. Man fann där en mängd sängar, skrin, pappersrullar och många andra saker, som sjöfolk föra med sig ombord i trädlådor.»spredo sig litteraturens alster i förhållande till ökad samfärdsel äfven till de grekiska kolonierna i aflägsnare länder.1 Alexander den stores efterkommande, Ptolemeerna i Egypten och Attaliderna i Pergamum, utmärkte sig för det varma nit, hvarmed de omfattade vetenskaperna, och de af dem grundlagda väldiga boksamlingarne hafva bragt deras minne på ett hedrande sätt till eftervärlden. Störst af dem var biblioteket i Alexandria med dess enligt några författare ända till 700,000 band uppgående samling, som den tiden äfven var bokhandelns medelpunkt, emedan dess rika skatter erbjödo ett mycket användt tillfälle att i mängd kopiera dyrbara arbeten.

Bättre känd är däremot bokhandeln i Rom. Om dess praktiska beskaffenhet vittnar också genast den omständigheten, att man redan under äldre tider hade i språkligt afseende skilda uttryck för bokhandelns båda hufvudpersoner, och ordet librarius (egentligen »skrifvare») var nämligen den dåvarande benämningen på nutidens »förläggare», och bibliopola — en från grekiska språket lånad term — utmärkte hvad man nu förstår med »sortimentsbokhandlare». Librarius hade följaktligen att ombestyra afskrifningen och utstyrseln af de ifrågavarande arbetena och lämnade dem sedan till bibliopola till direkt försäljning bland allmänheten.

Reproduktionen af böcker verkställdes denna tiden i Rom af språklärda slafvar, hvilka antingen erhållits som krigsfångar eller också genom en särskild uppfostran gjorts skickliga som kopister och korrekturläsare. De öfriga arbetarne på en sådan bokhandelsofficin voro »glutinatores», som skötte bokrullarnes yttre och »inbundo» dem. Deras uppgift, som i jämförelse med de föregåendes var tämligen

lätt, bestod i att sammanlimma bladen, fästa det sista af dem vid en smal staf, omkring hvilken de rullades alldeles som en nutidens karta, polera rullarne, ofta med pimsten (»pumex»), och gifva dem behöriga titlar. För att skydda bokrullarne från skadedjur, beströkos de med cederolja, hvaraf de erhöllo en gulaktig färg, och ofta förvarades de sedermera i ett fodral.

Efter denna behandling hos förläggaren kom arbetet till sortimentsbokhandlaren för att utbjudas och afyttras. Att åtminstone en boklåda fanns i Rom redan under sista århundradet före Kristus, omtalas hos Cicero,1 och att döma af hans anförda yttrande betraktades densamma då ej såsom något i sitt slag alldeles enastående.

Boklådorna voro belägna i de lifligaste stadsdelarne och deras ägare förstodo sig bra på att göra sina butiker och deras lager tilldragande för allmänheten. Nyss utkomna skrifter voro framlagda på disken och deras titlar voro anslagna på husets dörrposter eller pelare, så att man lätt kunde få kännedom om dem. Det öfriga bokförrådet hade sin plats i särskilda hyllor och fack; begärliga artiklar, till exempel Martialis' epigram i prydliga »band», lågo på öfversta hyllan,2 men andra mindre eftersökta längre ned. Själfva bokhandelslokalen utgjorde, då som nu, en om-

1 Cic. Phil. 2, 9, 21: »Quidnam homines putarent, si tum occisus esset (Clodius), cum tu illum in foro spectante populo Romano gladio insecutus es negotiumque transegisses, nisi se ille in scalas tabernae librariae coniecisset, iisque oppilatis impetum tuum compressisset?»

2 Martialis Epigram. L. I, 117.

»Contra Csesaris est forum taberna Scriptis postibus hinc et inde totis, Omnes ut cito perlegas poétas.

de primo dabit alterove nido rasum purpuraque cultum Denaris tibi quinque Martialem.»tyckt samlingsplats för bildade personer, hvilka dels togo de utställda skrifterna i beskådande, och dels samspråkade med hvarandra om dagens händelser.

Priset på böcker i Rom under kejsartiden omväxlade naturligtvis efter arbetets storlek, utstyrsel, korrekthet, format och ålder. Det är svårt, ibland alldeles omöjligt, att gifva några fullt säkra uppgifter i detta afseende,

emedan författarne, som behandlat detta ämne, ofta hysa hvarandra motsägande åsikter, men man tycker sig dock kunna antaga, att romerska bokhandlarnes pris i allmänhet ej förefallit samtiden att vara så höga.

Omsättningen hos bokhandlarne i Rom var efter den tidens förhållanden ej så obetydlig. Skolböcker omtalas i flera upplagor, och Plinius den äldre meddelar uppgifter om arbeten, som utgått i tusentals exemplar. Många handskrifter blefvo dock kvarliggande i boklådorna till byte för mött och mal;1 somliga användes i köken som omslag vid stekning af fisk eller också kommo de till köpmansbodarna för att blifva strutar för rökelse och peppar.2

1 Horat. Epist. I, 20.

»Carus[liber] eris Romas, donec te deserat aetas; Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi Coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes, Aut fugies Uticam aut vinctus mitteris Ilerdam.» Genom att i detta sammanhang nämna Ilerda (stad i Hispania Tarragonen-sis, det nuvarande Lerida) och Utica (i nuv. Tunis) vill skalden synbarligen antyda, att dessa orter voro så fjärran belägna, att böcker, hvilka där betraktades som nyheter, redan hunnit glömmas i Rom.

2 Horat. Epist. II, 1.

»Nil moror officium quod me gravat, ac neque ficto

In peius vultu proponi cereus usquam

Nec prave factis decorari versibus opto,

Ne rubeam pingui donatus munere et una

Cum scriptore meo capsa porrectus aperta

Deferar in vicum vendentem thus et odores

Et piper et quidquid chartis amicitur ineptis.»Den mest kände bokförläggaren i Rom var den rike Titus Pomponius Atticus (100-32 f. Kristus). Själf var han en bildad man samt ägde ett bibliotek, som till och med en Cicero, hvilken flitigt begagnade detsamma, kunde afundas honom, och för dess tillökning använde han sina slafvar till kopiering af sådana arbeten enligt det vanliga bruket hos förnäma romare.1

Under sysselsättningen härmed kom Atticus, som hade ett riktigt affärshufvud, troligen att tänka på, hvilka ekonomiska fördelar offentliggörandet af böcker kunde medföra, utom att denna verksamhet äfven beredde honom nöje, och på detta sätt kom han att blifva förläggare, och det åt en sådan produktiv författare som Cicero. Som förläggare stod Atticus i högt anseende, hvilket han också motsvarade genom de både felfria och prydliga upplagor, som utgingo från hans officin. Med tillhjälp af de normalexemplar, som han ägde i sitt äfven från Aten samlade bibliotek, var han också i stånd att utgifva grekiska skrifter.

Horatius talar på flera ställen om sina bokhandlare, hvilka voro bröderna Sosii och hade sin affärslokal i närheten af Vertumnustemplet.

»Vertumnum Janumque, liber, spectare videris,

Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus», säger han också i första boken af sina epistlar.

Seneca nämner bokhandlaren Dorus; Quinctilianus lefde i dagligt umgänge med förläggaren Tryphon, hvilken också förlade en del af Martialis1 dikter. Denne författares epigram funnos äfven till salu hos andra bok-

1 »Horum Romanorum facile princeps fuit T. Pomponius Atticus, qui in familia sua pueros litteratissimos, anagnostas optimos et plurimos librarios haberet. Ab his librariis, qui dominis libros descripserunt, originem duxerunt

bibliopolae». Haenny s. 26.handlare, såsom Secundus och Atrectus, och Q. Valerianus Polius förlade hans ungdomsskrifter.

Beträffande författarnes förhållande till sina förläggare må anföras, att de ej hade något kontrakt, i nutidens mening, med hvarandra, och att författaren hvarken uppbar eller väntade något honorar af förläggaren.

Under kejsartiden spredos produkterna af den romerska bokmarknaden till Grekland, Spanien, Gallien, Britannien och Afrika. I sina skaldestycken uttalar Horatius den förhoppningen, att hans verk skulle blifva bekanta ej blott i Italien, utan äfven i hela den då kända världen; Ovidius läste man öfverallt och Martialis' arbeten voro kända äfven i länderna norr om Alperna. Då förläggaren skulle befordra exemplar till provinserna, sände han dem naturligtvis till sådana platser, som till sin bildningsgrad samt andliga och litterära smak öfverensstämde med hufvudstaden, och där funnos också bokhandlare, som kunde draga försorg om deras vidare spridning. Som ett exempel därpå, hämtadt från en jämförelsevis mera fjärran belägen ort, berättar Plinius i ett bref, att i Lugdunum (Lyon) funnos bokhandlare, som höllo hans arbeten till salu. »Bibliopolas Lugduni esse non putabam ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam quam in urbe collegerint delector.»

Sammaledes torde också en liflig omsättning af böcker hafva ägt rum i Vienna, ty där läste alla Martialis' epigram efter skaldens egen uppgift:

»Fertur habere meos, si vera est farna, libellos

Inter delicias pulchra Vienna suas.

Me legit omnis ibi senior juvenisque puerque.» —

AkDen stora omhvälfning, som ägde rum vid tiden för det västromerska rikets fall, medförde bland annat ett afgjordt tillbakaskridande på det andliga området. Vården om dithörande förhållanden upptogs och hägnades dock af den kristna kyrkan, och det var sålunda endast hos dess institutioner, som bildningen under medeltidens första århundraden erhöll en fristad. I klostren samlades handskrifter, först naturligtvis af teologiskt innehåll, men så småningom inrymdes bland deras bokförråd äfven den antika litteraturens förnämsta verk, och hos åtskilliga samfund af munkar — i främsta rummet benediktinerna — ägde kopiering af både andliga och världsliga arbeten rum. Arbetet med afskrifning af böcker skedde ännu blott för klostrets eget behof eller till utbyte med andra sådana stiftelser, och man synes då ej haft någon egentlig föreställning därom, att alstren af munkars och nunnors flit på detta område en gång kunde blifva föremål för en ekonomiskt inbringande handtering. Fördyrandet af skrifmaterialet, då pergamentet utträngt forntidens papyrus, samt den omständigheten, att bokafskrifningsarbetet utfördes af fria män, hvilka först efter långvarig öfning kunde vinna behöflig skicklighet, utgjorde också länge hinder för uppkomsten af någon bokhandel efter nyare uppfattning. Ett glädjande undantag härifrån uppvisade likväl Italien, ty i dess välmående städer fortfor ännu, om också under något olika form, antikens bokhandelsrörelse, fastän densamma sköttes af män af annan samhällsställning än förut. Den verkstad, hvarest bokafskrifningen ägde rum, bar af gammalt namnet »statio», hvarför de personer, som därmed sysselsatte sig, kallades »stationära», och dessa utveckladeen sådan flit vid utöfningen af sitt yrke, att alstren däraf snart började att lagervis hållas allmänheten tillhanda.

Andra och bättre blefvo dessa förhållanden i och med universitetens uppkomst i tolfte århundradet, och dessa framträdde främst och tydligast vid de berömda högskolorna i Bologna och Paris samt vid de undervisningsanstalter af likartad beskaffenhet, som under tiden närmast efter dessa togo sin början i alla europeiska kulturländer.

Den stora mängden af lärjungar — snart räknade i tusental — vid dessa båda högskolor medförde naturligtvis behofvet af en större tillgång på vetenskapliga hjälpredor: både lärare och åhörare måste äga sådana med omsorgsfullt granskad och sins emellan öfverensstämmande text samt utrustade med kommentarier och förklaringar af alla slag, och detta hade naturligtvis ett betydande inflytande på den dåvarande handeln med böcker. Vid de ifrågavarande universiteten och alla andra, som inrättades före medeltidens slut, utfärdades också, vanligast af de akademiska myndigheterna, under tidernas lopp många påbud om bokhandeln, som hade till ändamål att reglera densamma och föreskrifva, huru handskrifter till vinnande af allmän nytta skulle kopieras,

begagnas och försäljas.

Man får dock icke tänka sig denna bokhandel ordnad och skött på samma sätt som nu, ty någon sådan fanns ej vid något enda universitet under tolfte och trettonde århundradena, fastän ett stort behof af böcker samtidigt gjorde sig gällande. I motsats mot nutidens bekväma sätt att tillägna sig tryckpressens produkter, så förfärdigades den tiden nya böcker blott på beställning, för hvilket ändamål köparen direkt fick underhandla med afskrifvaren.En ej obetydlig affär sköttes dock af de förut omnämnda stationarii, som ägde ett antal behöfliga arbeten i förråd, hvilka de sedan utlånade eller uthyrde till kopiering mot en i lagen bestämd afgift — en högst viktig bestämmelse, emedan medeltidens studenter oftast befunno sig i de allra torftigaste lefnadsvilkor.

De äldsta ännu i behåll varande förordningarna om bokhandeln i Bologna utfärdades 1259, 1289 och 1334.1 Den första af dem, hvilken egendomligt nog, utgafs af stadens myndigheter, påbjuder med afseende på de yrkesmän, som buro namnet stationarii, att de skulle tillhandahålla korrekta exemplar af för studierna behöfliga arbeten; ej stegra det fastställda priset för deras uthyrande; icke afyttra sådana till andra skolor, samt ej förändra de gamla förklaringarne af texten, och en del af dessa bestämmelser upprepas år 1289.

Universitetets statuter innehålla utförliga regler beträffande stationarierna, som dessa under edlig förpliktelse skulle utfästa sig att hålla. Synnerlig vikt lägga de på en katalog öfver 117 böcker, som hvarje stationarius var skyldig att hafva i förråd, samt bestämma priset för deras utlämnande till afskrifning. Denna bokförteckning synes vara från början af fjortonde århundradet, emedan, utom källskrifter, nästan inga andra böcker däri upptagas än sådana, hvilka härstamma från tolfte och trettonde tidehvarfven.

I Bologna sköttes denna bokuthyrning enligt lagen af universitetets pe del ler, men understundom af andra personer, och de hade äfven kommissionsaffärer med

1 Se vidare härom: Savigny, Geschichte des Römischen Reellts im Mittel-alter. B. 3.gamla böcker. Statuterna af 1289 hindra dem att taga högre provision än som bestämdt var eller 1/40—1/60 af köpesumman, och alldeles förbjudet är att drifva handel med böcker eller inköpa sådana för att sälja dem med vinst.x Ingen får tillhandla sig böcker för annat ändamål än till eget bruk eller också till utlåning, ifall han nämligen själf är en stationarius. För öfrigt torde också förtjäna att omnämnas, huruledes man sökte att i staden bibehålla det förhanden varande bokförrådet. Redan förut är anfördt, att stationära under trettonde århundradet ej hade rättighet att sälja böcker till andra skolor, och år 1334 förbjödos alla studenter att föra böcker ur staden, såvida de ej förut erhållit stadsmyndigheternas skriftliga tillstånd.

En omständighet, som ej kan undgå att väcka förvåning, är att universitetslärarne själfva under trettonde århundradet hade så ytterst små boksamlingar i sin egen vetenskap, då de flesta ej ägde ens ett enda fullständigt exemplar af Corpus Juris, fastän det ej skulle hafva utgjort något öfvermänskligt arbete att afskrifva samtidens hela juridiska litteratur, och följande exempel därpå kunna hämtas ur sådana personers testamenten:

Ar 1257 testamenterar biskop Zoen från Avignon, hvilken förut varit lärare i kanonisk rätt i Bologna, till en släkting alla de böcker, som han själf användt under sina studier, och dessa voro Codex, Digestum, Instituta och Azos Summa; 1265 donerar Bernardus Botonus (»Glossator

1 Statuta Bonon. lib. 1. p. 25.: »Non emat insuper stationarius per se vel

alium cum mercimoniis ut in illo lucretur----------Nec scienter vendat librum ei

quem scit vel credat verisimiliter ob mercimonium emere, poena decem lib. bonon

--------— infligenda----------Scolaribus etiam eadem sit prohibitio ne mercimonii

causa libros emant sub poenis eisdem.»Decretalium») åt sin bror- eller systerson sina juridiska skrifter nämligen Codex, Digestum vetus, Digestum novum, och Hugnecios Summa; och 1279 efterlämnar en doktor i den kanoniska lagen fyra exemplar af Decretalerna med förklaringar, ett dito af de gamla Decretalerna, Codex, Digestum vetus, Goffredi Summa samt fyra teologiska

arbeten.

Beträffande bokhandelsväsendet i Paris, hvarest en bokhandlare fanns redan 1170 enligt uppgift af Peter från Blois, så utgåfvos under de tvenne första århundradena af universitetets tillvaro påbud därom 1275, 1323 samt 1342. Stadgandet af 1275 innehåller blott allmänna bestämmelser, hvilka hufvudsakligen gå ut på att skydda köparen för prejeri från bokhandelskommissionärernas sida. I påbudet af år 1323 äro bokuthyrarne (Stationarii) och bokhandelsombuden (Librarii), som förut kunnat förenas i en och samma person, skilda från hvarandra. De förra skulle hafva felfria handskriftsexemplar till afskrifning, fingo ej öfverskrida den därför upprättade taxan och tillätos ej att afyttra några böcker utan särskildt medgifvande af universitetet. För librarii upprepas bestämmelserna från 1275, men de erhöllo tillstånd att obehindradt idka försäljning af böcker. Alla till bokväsendet hörande personer utgjorde ett skrå, som skulle aflägga trohetsed till universitetet, hvilket öfver dem höll en noggrann tillsyn. Under en längre tid hade de sin bostad i »Pays latin», och därstädes anträffades sålunda ej blott afskrifvarne (escrivains), utan äfven miniatyrmålarne (enlumineurs), pergamentmakarne (parcheminiers) och bokbindarne (lieurs).

I Tyskland nämnas äfven Stationarii i universitets-statuterna, men de synas därstädes ej hafva haft samma betydelse som i Bologna och Paris. Stadgarna för de ryktbara högskolorna i Wien och Prag tillåta magistrar och baccalaurei att diktera böcker för sina åhörare, blott detta skedde med tillbörligt aktgifvande på både innehåll och form,1 och detta kallades »ad pennam dare». Det är sålunda troligt, att studenterna vid de flesta af Tysklands medeltidsuniversitet själfva skrefvo många af sina böcker efter lärarnes diktamen, hvilket ådagalägges af ofta förekommande namnteckningar, och de, som sökte närmare underrättelser, funno böcker till afskrifning i klosterbiblioteken. Bokhandelsidkare, dels bofasta, och dels endast marknadsbesökande, omtalas dock från Wien, Frankfurt a. M., Nördlingen, Erfurt, Metz, Lubeck, Hamburg och flera andra städer.

För den stora betydelsen af manuskripthandeln i Nederländerna, som då ännu stodo i politiskt samband med Tyskland, tala de vackra litteraturalster, som därstädes kommo i dagen. Afskrifvare och illuminatorer (»verlichters») i Brugge och Gent förenade sig i midten af 1400-talet till särskilda gillen, emedan målarne betraktade illuminatorernas arbeten som ett ingrepp i sina rättigheter, och därför endast mot en afgift ville tillåta dem att fortfara därmed, och af denna omständighet ådagalägges, hvilken betydelse deras konstnärsverksamhet redan då ägde. De praktälskande hertigarne af Burgund och andra förnäma män synas också hafva utöfvat ett betydande inflytande på bokhandeln och därmed i samband stående yrken.

1 »Fideliter et correcte, tractim et distincte, assignando paragraphos, capi-tales literas, virgulas et puncta, prout sententia reqvirit», Kirchhoffs S. 115.Bland de personer, som under senare delen af medeltiden företrädesvis ägnade sig åt det mödosamma varfvet att afskrifva böcker, intaga »Det Gemensamma Lifvets Bröder» (»Fratres s. clerici de vita communi») ett framstående och minnesvärdt rum. Denna förening, som under femtonde århundradet uppkom i Nederländerna och sedermera äfven fick medlemmar i Tyskland, bestod af fromma män och kvinnor, hvilka hufvudsakligen hade andaktsöfningar till uppgift, men också, och det i ej ringa omfång, sysselsatte sig med bokafskrifning. Från klostrens skrifvare skilde de sig likväl därigenom, att de skötte denna sysselsättning som ett yrke och togo betaldt för sitt arbete. De på detta sätt inflytande medlen användes dels till brödraförsamlingens underhåll, och dels till inköp af behöfliga handskrifter.

Gerhard Groote inrättade en anstalt för denna förenings medlemmar i Deventer (i provinsen Over-Yssel) 1383, och där begynte man genast att skaffa sig inkomster genom kopiering af andlig litteratur. 1 Honorarierna för afskrifna böcker voro också emellanåt ganska inbringande och sålunda uppgifves det om en medlem af denna förening, att han fått 500 guldgyllen för en afskrift af bibeln — alla

1 »Igitur ars scribendi libros quae clericis melius convenit et quietius exerceri potest, a fratribus domus ejus est maturius arrepta et pro communi bono servando usitatius introducta.» Thomée de Campis, Vita Florentii. — Om Joh. de Kempis, en broder till den berömde Thomas, meddelas, att han som prior i Agnetenberg vid Zwolle bland annat »novis libris scribendis ilhiminandis et emendandis operam diligentem impendit. Et quia pauperes adhuc erant, fratribus suis pro pretio scribere concessit.» — Thomas yttrar också om honom (Chron. M. S. Agn.):

»Plures libros pro choro et pro armaria scribi f ecit; et nihilominus quia pauperes adhuc erant, aliquos fratres pro pretio scribere ordinavit, sicut ab antiquis temporibus consuetum erat.» — I det 1408 stiftade nunneklostret Diepenveen afskrefvo flera af nunnorna böcker till försäljning, och andra bland systrarna inbundo kopiorna och försågo dem med miniatyrmålningar.16

omkostnader dock inberäknade — och bröderna i Hildesheim hade kopierat så många messböcker och andra skrifter, att de därpå förtjänt öfver tusen stycken samma mynt. I Luttich kallades denna brödraförenings medlemmar äfven »Broeders van de penne», emedan de på sin hufvudbonad buro en pennfjäder.

Äfven i England hade universiteten sina stationära, hvilka dock ej synas hafva stått under så sträng uppsikt, och från dem utgingo med tiden verkliga bokhandlare. Namnet »Stationers» har därför blifvit brukligt i betydelsen af »bokhandlare» eller en person, som drifver handel med skrifmaterial. Den engelska bokhandeln nådde dock under äldre tider ej så hög utveckling vid universiteten som i London, hvarest »Stationers» och »Text-wriiers» redan år 1403 förenade sig till ett gille. Från medeltiden anser man sig man sig känna till fem bokhandlare i Oxford och fyra i London.

Att en verklig bokhandel, fastän naturligtvis af anspråkslösare beskaffenhet, dock fanns till i flera europeiska länder redan under det fjortonde århundradet, visar sig af följande uppgift, som förekommer hos Richard de Bury.1

»Stationariorum ac librariorum notitiam non solum inträ natalis soli provinciam, sed per regnum Franciae, Teutoniae et Italiae comparavimus dispersorum faciliter pe-cunia praevolante, nec eos ullatenus impedivit distantia neque furor absterruit, nec eis aes pro expensa defecit, quin ad nos optatos libros transmitterent vel afferrent.»

1 Richard Aungervyle, mera bekant under namnet Richard de Bury, föddes i Suffolk i England 1281, blef först munk i Benediktinernas orden, användes i statens tjänst och slöt sin lefnad som biskop i Durham 1345. Han inrättade ett stort bibliotek i Oxford och skänkte medel till studerandes underhåll vid universitetet därstädes.Mot slutet af femtonde århundradet inträdde den andliga pånyttfödelse, som i historien fått namnet humanismen. Då det gamla Östromerska riket, maktlöst till sitt inre och omhvärf dt af fiender, begynte luta mot sitt fall, flydde en mängd bildade greker undan farorna till Italien, hvarest de, medförande litterära skatter af största vikt, emottogos som välkomna gäster. Denna inflyttning hade de bästa följder, emedan densamma gjorde den grekiska litteraturens alster bekanta i Italien, där de under medeltidens tvenne första århundraden varit så godt som okända. En ny tid randades då i alla afseenden; i spetsen för den nya rörelsen på det andliga området gingo sådana män som Petrarca med de klassiska studiernas upphävande till ändamål, och detta förhållande blef af en omätlig betydelse för kultur och allmän bildning.

Som de anländande grekerna, oftast utblottade på allt, måste för sin utkomst gifva undervisning i sitt modersmål, slogo de sig företrädesvis ned i de rikare handelsstäderna, såsom Venezia, Milano och Firenze, eller också vid de smärre furstehofven, där de med tillhjälp af sina från Byzantium medförda litterära verk begynte göra italienarne mera bekanta med filologi, filosofi och andra vetenskaper. Dessa studier medförde ett ökadt behof af lärda hjälpredor: bokafskrifvarnes och bokhandlarnes antal tilltog alltmera och de begynte bilda fria föreningar, där de ej hämmades i sin verksamhet af universitetsmyndigheternas ej sällan alltför stränga påbud och bestämmelser.

Utom vid universitetet i Bologna funnos i Italien under senare hälften af medeltiden bokhandlare i Firenze, Milano, Verona, Padova, Ferrara och Roma, af hvilka dock några troligtvis på samma gång voro pappersmakare

(»Cartolaji»). Den mest betydande af dem hette Johannes Aurispa,1 hvilken utan all fråga var medeltidens förnämste handskriftshandlare. En så pass utvecklad bokhandel förutsatte naturligtvis ett motsvarande antal kopister, och som exempel därpå kan anföras, att endast i Milano funnos mot slutet af fjortonde århundradet omkring 40 yrkesskrifvare (»Scribae»).

Efter upptäckten af boktryckerikonsten i midten af femtonde århundradet erhöll bokhandeln det allra

vidsträcktaste område, och rikare tillfälle bereddes nu den stora allmänheten att för billigare pris tillägna sig litteraturens alster, som förut varit de lärdas uteslutande egendom. De äldsta boktryckarne voro både förläggare och försäljare på en gång, och först längre fram i tiden skildes dessa båda affärsgrenar från hvarandra. De första, som drefvo handel med tryckta böcker, voro Johan Gutenberg och hans båda medhjälpare Johan Fust och Peter Schöffer; och detta exempel följdes af flera andra, såsom Johan Rynman i Augsburg (1497—1522), Gottfrid Hittorp i Köln (1512—1560), Leonard och Lukas Alant-see i Wien (1498—1522) och Frans Birckmann i Köln och Antwerpen (1510—1530), hvilka förde sina bokskatter till Frankfurt a/M., Paris, Löwen, London och andra stora handelsstäder. Snart uppstodo också centralpunk-

1 Johannes Aurispa, f. 1369, f i Roma 1459, tillbragte en stor del af sin lefnad i Konstantinopel under litterära sysselsättningar och därifrån hemförde han ej mindre än 238 manuskript. Under sina oaflåtliga bemödanden att ytterligare öka dessa dyrbara samlingar och sedermera göra dem tillgängliga för den kunskapssökande allmänheten ådagalade han en sådan ifver, att en af hans vänner vid ett tillfälle skref till honom ett affärsbref, i hvilket bland annat heter: »Totus es in librorum mercatura, sed in lectura maliern; quod si faceres, longe melius et tibi et Musis consultum esset. Quid enim prodest libros quotidie nunc emere, nunc vendere, legere vero nunquam?»ter för den europeiska bokmarknaden, och den förnämsta af dessa var Frankfurt am Main (1564-1749), men redan i slutet af sjuttonde århundradet började Leipzig höja sig till betydenhet i detta afseende och intog efterhand den främsta platsen inom detta område. Till bevakande af gemensamma intressen, och framför allt till skydd för »eftertryck», slöto sig Tysklands bokhandlare år 1765 tillsammans och bildade det första »Buchhandlungsgesell-schaft». År 1825 inrättades »Börsenverein der deutschen Buchhändler», hvilken förening i hög grad bidragit till ordnandet af alla till bokhandeln hörande förhållanden och utöfvat ett synnerligen välgörande inflytande på litteraturens utveckling.Boklådorna i Uppsala 1616-1907.1

I jämförelse med utlandets är den svenska bokhandeln tämligen ung, och särskildt gäller detta om förhållandet vid Uppsala universitet. Det är ej bekant, om någon afsättning af litterära alster därstädes ägde rum vid tiden närmast efter högskolans stiftelse, ej heller omtalas någon sådan under det följande århundradet, och vid akademiens återupprättande funnos hvarken boklåda eller tryckeri i Uppsala. Första gången, som planen att skaffa universitetet en boklåda omtalas i samtida skrifter, är den 14 november 1606, och uppgiften därom återfinnes i en resolution, hvilken Karl IX gaf Ludvig Cawer och Johan Skytte i uppdrag att framföra till professorerna i Uppsala som svar på deras föregående hemställan angående några universitetsangelägenheter. I denna resolution heter det nämligen:

i Källor:

a. Manuskript: Handlingar i Akademiska Konsistoriets och Rådstufvurät-tens arkiv.

b. Tryckta arbeten: Annerstedt, Upsala Universitets Historia I; Biografiskt lexikon; Nordisk Familjebok och platstidningar.

Muntliga och skriftliga uppgifter hafva meddelats af framlidne akad. apotekaren A. Andberg — måg till bokhandlaren E. Bruzelius — kassör "W. Ekman, bokhandlaren K. R. Looström, läroverksadjunkten J. E. Markström och bokhandlaren W. Schultz. Till Filosofie Kandidaten E. Grönvall, bokhandlaren och Ridd. C. J. Lundström, bokförläggaren W. Schultz J:r samt Grosshandlarne och Ridd. C. Åberg och L. G. Ågren uttala vi vår stora tacksamhet för de välvilliga upplysningar och råd, som vi af dem under arbetets fortgång haft nöjet att emottaga.»Anlangande then fämpte och siätte puncten, att till academien mötte förordnes itt Latiniskt Tryck, på thet hwadh öfninger och disputationes, som hades före medh vngdomen, mötte androm kunnigt blifwe, såsom och att een särdeles bokförare måtte förordnes dhem, som der blifwe boendes och nödtorfftelige böker och materier för studen-terne vthaf Tyskland inbestelle kunne, skall så swares till om Trycket: att dhe iu hafwe een, som är der tillin-bestelt, och kan dhen samme, som trycker Swenske och Tyske, äfwen så wäl tryckie Latin medh. Boockföreren wele wij lathe förhöre, om någon af dhe här [i Stockholm] äre wele flyttie derheden, eller och de kunne skaffe sigh een sielfwe, så wele wij honom medh vnderholdh för-sörie och försee, när wij fåå wette, hwad dett för en är som dijt will.»

Någon bokhandel kom dock icke till stånd i Uppsala på ännu några år, så nödvändig en sådan än borde varit för både lärare och lärjungar vid universitetet. Tryckta böcker, införda från utlandet, voro i början af 1600-talet så dyra, att endast mera bemedlade hade råd att skaffa sig sådana. Som exempel därpå från den tiden anför Annerstedt i Upsala universitets historia, att Johannes Rudbecks lärjungar 1611 betalade för en Seneca in folio 2 daler; för en Euripides d:o, för Plutarchus i 2 volymer 3 daler. Två daler var medelpriset på böcker, samtidigt med att en tunna spannmål kosta de blott 1 1/2 daler. Till och med papper var så dyrt i Uppsala, att det blef billigare att från Stockholm anskaffa en så oumbärlig sak.

Troligt är, att bokhandlare och bokbindare från hufvudstaden denna tid infunno sig med sina lager på marknaderna i Uppsala, så att man på detta sätt kunde be-22

komma någon ersättning för bristen på boklåda i staden. Åtminstone känner man ett exempel härpå från slutet af mars månad år 1613. Några sådana yrkesidkare anförde nämligen då klagomål hos Axel Oxenstjerna däröfver, att ärkebiskopen Petrus Kenicius under Distingsmarknaden i Uppsala låtit tillsluta deras gatubodar och dem »medh otilbörligh skellordh öfverfallit». Orsaken till ett sådant förfarande ansågo de klagande vara, att ärkebiskopen låtit i Stockholm trycka en skolbok, som han sedan erbjudit bokhandlarne därstädes att köpa. Dessa ville dock ej emottaga anbudet, emedan de tyckte att boken var för dyr, utan ombestyrde i stället själfva en upplaga däraf, och nu var deras åsikt, att ärkebiskopen genom det öfverklagade förfaringssättet ville tvinga de studerande att köpa den dyrare editionen. — Utgången af detta klagomål är dock ej bekant.

Det var naturligt, att universitetet med dess växande antal af både lärare och lärjungar ej kunde i längden fylla sina behof af böcker endast af de lager, som hufvudstadens yrkesidkare på detta område höllo till salu vid marknadstillfällen, men konung Gustaf Adolf, genomträngd af den varmaste nitälskan för den inhemska bildningens utveckling, tog kort därefter saken omhand på sitt vanliga kloka och praktiska sätt. Den 15 september 1616 utfärdade han nämligen privilegium för Mag. Eskillus Petri Stäbbyensis att upprätta en boklåda i Uppsala, och denna handling torde, ehuru redan förut offentliggjord i tryck, förtjäna att här nedan anföras i sin helhet såsom ett minne från den svenska bokhandelns ungdomsår.

»Wij Gustaf Adolph etc. giöre witterligitt, att effter wij gerna shee, att Upsala academia och andre particular sko-ler här udi wårt rijke, måtte i alle måtto promoveret och befordret warda, och nu förmerckie till deras promotion fast af nöden wara, att een Bocklådhe måtte uprättas, der ungdomen, som sigh i bockliga konster öfua will och studera, må kunne bekomma till kiöps sådanne böcker och materier, som de kunna sina studia der med continuera och fortsettia, derföre hafva wij effterlåtitt, som wij och nu udi dette wårt öpne breffz krafft nådigst efterlåthe, att brefwij-sare M. Erick Petri Stabbyensis må der udi Upsala uprätha een bocklåde, effter som han underdånigst hafuer latith förnimma sigh der till lust hafue och elliest ödmiukeligen der till war nådige consens postuleret. "Wij hafue och nådigst tillåtitt honom, att han udi förbe:de Upsala stadh må frijtt bygga och boo, för all Cronones uttlagor och borgeligh tunga, och aldeless niutha den frijheett och pri-uiligier som een uthaf Professoribus. Sedan och på dett han deste förr må komme förbe:de bocklåde tilgångz och sedan kunna henne widh macht hålle, hafue wij nådigst honom tillstadt, att han må åhrligen söckie till Tysslandh effter allehanda böcker, dem han sedan må tull och ac-cijs frij införe och förhandle, dock skall han wara för-tencht att föra ihn sådanne böcker, bådhe theologiske och politiske, så wäll som andre materier, som fäderneslandet och besynnerligen dem, som studera, kan wara tient medh. Men dett godz, som han will uttskepa och tilhandla sigh sådanne böcker medh som sagdt är, dett ware sigh huad dett wara kan, lijtett eller mykitt, skall han som andre ware undersåther göre oss och cronann der af tull och accijs. Endtligh och på dett han och förbe:de böcker, sedan han dem ihn bekommit hafuer, må kunna better föryttre och sigh till gode och nytto förwända, hafue wij24

och nådigst effterlåtitt honom söckia alle frijmarcknader, som åhrligen här udi wårt rijke hålles. Förbiude fördenskuldh ware stådthållere tullenärer och fougdter, sampt borgmestare och rådh udi städerne att göre honom emott dette privilegium någott hinder eller förfång udi någon måtto. Der de samptligh och alle andre, som för ware skuldh wele och skole göre och lathe, wethe sigh att effterrätta. Datum Stockholm den 15 Septembris, Ahr 1616. GUSTAVUS ADOLPHUS.»

Bokhandeln i Uppsala omtalas vidare i följande konungabref af den 6 juli 1621, som innehåller privilegium för en bokbindare därstädes:

»Vij Gustaf Adolph, Göre vetterligit, att såsom wij uthi den Constitution, som wij om Ubsala Academie hafwe göra låtidt nådigest hafwe bestått Academien twenne Bokbindare under Academie rätt och frijhett. Alltså hafwe wij nådigest uppå professorum och Capitularium underdånige anhollande bewiliatt och tillstått, som wij och här medh bewilie och tillstå brefwijsare och bokbindare1

att han samma rätt må niutha och för all borgerligh tunga och beswär sambt alle pålager, som på Staden lag-gies kunne, ehwadh nampn de hälst hafwe frij wara, så länge han under Academiens förswar är, så att han sitt kall och Embete samptt bookhandelen obehindrat må bruka och ingen hafwe macht honom uthij någon motto att be-swäre, doch skall han vara Stadsrättaren undergifven och hwariom och enom som honom hafue at tilltala, på Stadzens Rådhstugu till rätte Sware. Wij hafve desslikest och nådigst efterlåtedt honom Frijhett för all tull och wexell på

1 Namnet utelämnadt.de böker som han ifrån Fremmande Land hijt inföhrer. Och skall han sigh wachta att han icke någott ännet godz deribland insticker, så frambt hwar han der med beslåes, han icke will hårdeligen straffat blifwa. Men af dedh Godz som han af Rijkett uthförer skall han oss tillbörlig tull och rättighet gifue. Förbiude fördenskull Borgemestere och Rådh i bete Ubsala Stadh, att de honom icke i någon motto beswäre, uthan detta wårt privilegium owägerligen åthniute låthe. Såsom och befahle ware Tullenärer i Siö-städerne att de bökren, som han inföhrer Utan all Tull och Wexell frij och obehindratt Passere låthe.»

Det är ej bekant, om detta försök ledt till önskadt resultat och ej heller känner man anledningen, hvarför den nämnde Petrus Stabbyensis upphörde med sin verksamhet som bokhandlare. Han efterträddes emellertid år 1622 af Johan Tile, till börden tysk liksom några af de följande bokhandlarne i Uppsala. Denne stannade dock ej länge kvar på platsen, eftersom Zacharias Schurerus i augusti 1624 erhöll privilegium att i Uppsala handla med teologiska, historiska, filosofiska och skolastiska arbeten, och det till bestämda pris. Äfven denne torde ej länge hafva vistats därstädes.

Nästa gång framträder frågan om bokhandeln i de stadganden om Uppsala universitet, som uppsattes åren 1625 och 1626.

I de förra af dessa konstitutioner, som på konung Gustaf Adolfs befallning utfärdades af akademiekanslern Johan Skytte den 25 juni 1625, heter det om inspectores beträffande deras förhållande till bokhandeln vid akademien: »Bibliopolam adigant, ut libros studiosis et academiae utiles afferat et justo precio vendat. Librorum cen-sum agant et precium constituant, ne precio iniquo graventur emtores. Nihil vendat, quod est in Deum aut in fidem christianam blasphemum, in homines contumeliosum aut obscoenum.»

De andra konstitutionerna, troligen från sommaren 1626, hvilka enligt konungens förordnande underskrifvits af Axel Oxenstjerna och Johan Skytte, innehålla nästan detsamma som de föregående om universitetets bokhandel, men endast i något utförligare framställning. I kapitlet De Inspectoribus lämnas nämligen följande bestämmelser om denna angelägenhet:

I) Typographiae et Bibliopolij annui duo erunt inspec-

tores, ad id a senatu academico delecti. II) Horum munus erit — — — III) Ut Bibliopolam, nisi per se id faciat, cogant, ut libros

studiosis et academias utiles iusto precio vendat. VI) Item videant, ne quid vendatur, quod sit in fidem nostram christianam blasphemum aut in homines contumeliosum aut obscoenum ineptumque aut quod praesenti regni statui noceat.» Under det närmast följande decenniet blef frågan om inrättandet af en bokhandel i Uppsala trenne gånger föremål för öfverläggningar i det akademiska konsistoriet, och dessa må här nedan anföras som ett bevis för, att densamma fortfarande var föremål för vederbörandes omsorger, fastän endast helt litet däraf bevarats åt eftervärlden. Saken förekommer emellertid i följande konsistorii-protokoll:

1627 den 26 maj, då akademiens kansler Johan Skytte besökte Uppsala.

»Taltes och om bookförere och mente Illust. Dn. Can-11 att det wore godt att man kunde bekomma 2 eller 3, att man kunde bekomma böcker dess mehr och för bettre kiöp, och sade att han wille handla medh Elwssier (Elsevir) i Leiden, att han böker hijt in förskickade.»

1632 den 11 april. »Disqviserades------------om Bokföraren och hans lådha, och nämbdes der till några huus kringh om domkyrkiegårdhen och Capelien wijdh Schollan.»

1636 den 12 oktober. »Klagade Senatus öfwer Ber-till Bokförares olideliga kiöp på sine böker, och rådförde huru man detta skulle kunna lindra; Doch blef härom denne gången inthet wist statueradt.»

Denne Bertil Dennewitz, som nämnes i protokollet, hade 1632, och sannolikt äfven några år efteråt, haft bokförsäljning i Uppsala, och det ser ut som om han i afsikt att införskaffa böcker gjort en resa till Tyskland mot slutet af 1630-talet. Något vidare är ej bekant om honom som akademisk bokhandlare.

I april månad år 1637 höll Axel Oxenstjerna i närvaro af Johan Skytte en grundlig visitation beträffande förhållandena vid Uppsala akademi, och vid detta tillfälle blef äfven bokhandeln föremål för hans uppmärksamhet, då han nämligen yttrade: »Een Bookförare skal man ordinarie haffua, den som är aff war religion, och förer oss nyttige Böcker tillhanda. Borde ey heller tillåtas, att hwar och en promiscue köper Papistiske Böcker, Calvinistiske och andra sådana böcker, som äro emoot war religion.»

Följande året blef denna fråga å nyo föremål för öfverläggning i konsistorium, ty i protokollet för den 5 april heter det: »Togz åther i betänkiande hwarest man kunde få någon godh Bibliopolam; och efter en delibera-tion, tychtes rådeligit wara, att Hlust. Dn. Cancellarius skrif wer till Elsewir i Leiden, att han wille föhra oss Böcker in, och tå finge man widare handla och contrahera medh honom. Om Tullen för Böckerne får man framdeles see hwadh skee kan.»

Ar 1640 erhöll akademien sin andre svenske bokhandlare i Johannes Stenius. Denne, hvilken synbarligen börjat sin handel med otillräckligt kapital, rekommenderades af konsistorium hos regeringen till understöd och särskildt att få tullfritt införa böcker, hvilket också beviljades. Nästan samtidigt härmed omtalas tvenne andra sökande till akademiska bokhandeln, nämligen Mårten Augustinsson och Jöran Bokbindare från Stockholm, af hvilka den förre på grund af ett konungabref (af den 13 april 1640) erhöll tillstånd att få införa böcker, men den senare icke. Han hade nämligen begärt att »få införa i staden sina böcker och them upslå till att sälia», men detta afslogs af konsistorium, som ej vågade gifva något lof därtill emot drottningens offentliga förbud. Som ett slags yttring af den förut påbörjade censuren öfver utifrån ankommande skrifter förtjänar anföras ett yrkande af Johan Skytte i konsistorium mot slutet af 1640, att bokhandlaren i Uppsala ej skulle få införa andra böcker »ähn Socraticos eller Ramseos, på thet ungdomen icke må corrumperas och medh sådana subtiliteter affdragas ifra det rätta måål, som den bör intendera till».

En ny medtäflare till Johannes Stenius uppstod 1641 i Grels Bokbindare och om denna sak handlar följande protokoll:

1641 den 23 juni. »Föredrog Rector Johannis Stenij bookförares beswär öffwer Grels Bookbindare, i thet hantillijka medh bookbindareämbete här håller een Lådha och således förhindrar be:te Stenij handlingh med sitt säliande, Begärandes det han måtte få njuta sina privilegier, och Grels Bokbindare moste här effter afstå medh sitt säliande och allenast wara bookbindare.

R[esolutio]. När Johannes Stenius winner så stoor booklåda, att han ther inne kan haffwa alla the authores, som nödige ähre, så skal han wäll mechtig bliffwa detta, Men i medlertijdh kan man inthet förwägra Grels bookbindare låta och inskaffa de Authores, som Academien här betarffwa[r].» — Oaktadt Grels bokbindare erhöll rättighet att äfven idka bokhandel, synes konsistorium likväl, åtminstone till en början, hafva omfattat Stenius med välvilja och beviljade honom 1641 ett anslag af 200 rdr till inköp af teologiska arbeten.

Troligen saknade Stenius fortfarande tillräckliga medel att drifva sin affär i behöfligt omfång, ty mot slutet af år

1641 föreslog Johan Skytte, hvilken synbarligen mycket intresserade sig för bokhandelns upphjälpande, att i staden skulle finnas tvenne bokhandlare, af hvilka Stenius skulle vara den ene. Hvad den andre beträffade, så beslöts att man genom Adler Salvius skulle söka förmå Frobenius i Hamburg att inrätta en boklåda i Uppsala.

Hvad följden häraf blef, är icke bekant, men den måtte åtminstone ej hafva ledt till önskadt resultat, eftersom professorerna vid Johan Skyttes besök i Uppsala den 1 mars 1644 anförde klagomål däröfver, att det ej fanns någon boklåda i staden, troligen emedan den i skuld försänkte Stenius ej kunde vidmakthålla sin handelsrörelse. Som emellertid teol. professorn E. Emporagrius vid tillfället meddelade, att han under sin vistelse i Hollandhade hört, att Elsevir tillbjudit sig att i Uppsala vilja hålla en boklåda »alla tijder ständigt», blott han finge tullfritt införa sina böcker, så beslöt man att hänskjuta ärendet till regeringen.

För att göra den utländska litteraturens produkter så billiga som möjligt och därigenom skaffa både säljare och köpare en behöflig lindring, lät regeringen den 10 april 1644 utfärda ett påbud, att böcker, i öfverensstämmelse med en föregående resolution i ämnet, skulle vara befriade från tull, och detta är af följande lydelse:

»Wij Christina etc. göre witterligit, att effter som wij åhr 1640 den 13 Aprilis monde resolvera och till war General-Tollförwaltare befallningh afgå låte, att hvadh böcker Academiens Bokeförare j Vpsala vthan landz åhr-ligen opköpandes och åth Vpsala införandes Warder, det skulle alt tollfritt genom Stockholm derhänn passera. Hwar-före och såsom denne war förordning ähr intenderad till Academiens flor och den Studerande Vngdombens nytto och förkofring; Altså hafwe wij och af den Kongelige be-nägenheet wij bäre till bokelige konster nu welat oprepa förberörde war tagne resolution öfwer tollfrije inforsseln på dhe böcker, som Academiens Bokeförare vthi fremmande landh opköper, beställer och införer, effter som wij her medh och j dette wårt öpne brefs krafft privilegiere, vnne och effterlåte, att dhen Bokeförare, som Consistorium Academicum Vpsaliense hafver bestält eller frambdeles beställandes warder, må och skall införa allehanda loflige och nyttige böcker tollfrij». — Det kongl, brefvet gifver akademien äfven tillstånd att skaffa sig en god boktryckare med sitt tryckeri, och för öfrigt tager detsamma både honom och bokföraren i regeringens beskydd.I slutet af samma år uppdrog kanslern åt en viss Johannes Bremer att vara provisorisk bokhandlare vid akademien, och 1646 anhöll denne hos konsistorium att få blifva ordinarie mot löfte, att »willja oppehålla een an-seenligh och fuUkommeligh booklåda. Begärar och der breede widh förlof att införa så bundna som obundna böcker, item att bijwistas j allmänne marknader j rijket». Denna hans ansökan bifölls också med tillstånd att få införa böcker utan att för dem behöfva erlägga någon tull.

Medan detta pågick, hade Stenius, af fattigdom och andra ogynnsamma förhållanden nödgats nedlägga sin bokhandelsverksamhet och afstå sin lilla egendom, att döma af följande konsistoriiprotokoll den 21 januari 1645.

»Proponerades om Johanne Stenio Bibliopola, hwilken är skyldig Academien widh pass 74 rdr., huru han skulle dhem betala.

Beslötz, at Inspectores Bibliothecas tillijka medh Rec-tore och Bibliothecario skulle göra räkenskap medh honom och tilsee, om några dugliga böcker finnas vthi hans låda, som Bibliotheket kunne wara betient medh, j dhet öfriga arresteras hans Haereditas och Syskona tilsäijas, at dhe intet låta honom få vth der aff.»

Om Bremer sedermera verkligen hade någon bokhandel i Uppsala eller om hans verksamhet blott bestod i att dit sända böcker från utlandet, har ej kunnat utrönas, men man känner dock, att universitetsbibliotekarien i midten af maj 1646 föreslog åtskilliga böcker till inköp, bland dem Theophrastus de plantis och Coecius de minera-bilibus, hvilket konsistorium gillade, »dock skall tingas bästa kiöpet», och i början af den följande månaden inskaffades, som det bestämdt uppgifves, »vthaf Johan Bre-mer bookföraren» Aldrovandi Historia animalium för 50 rdr.

Bremer måtte aldrig hafva tillträdt platsen, eftersom följande året ej mindre än tre utländingar anmälde sig att vilja öfvertaga densamma. Bland dem var Johan Rhete, då boktryckare och innehafvare af en bokhandel i Stettin, och denne erhöll förord af Axel Oxenstjerna, då han såsom kansler visiterade akademien i slutet af juni 1647. Vid samma tillfälle förnyade han sitt redan förut gjorda påbud, att konsistorium skulle hafva uppsikt öfver allt, som i riket trycktes, i synnerhet teologiska skrifter. »Papisternas ordning i detta fallet är intet elack», tillägger han med

tydlig hänsyftning på den bekanta Index librorum prohibitorum.

I december månad 1647 utfärdade regeringen tillstånd för Johan Janssonius d. ä. från Amsterdam och Christopher Eusebius Talitsch från Jena, hvilka ingått i kompani med hvarandra för att under åtta års tid hålla boklådor både i Stockholm och Uppsala, »och där utur sine tryckte materier och böcker distrahera och försällia». Under den bestämda tiden skulle de åtnjuta befrielse från alla borgerliga utlagor, hafva rättighet att hålla egen bokbindare och att tullfritt få införa allt pergament, som de behöfde till inbindning.

Några synnerliga spår af deras verksamhet förekomma icke i de knapphändiga konsistoriiprotokollen, hvilka jämte ett och annat kungabref äro den enda källan för kännedomen om bokhandelsväsendet i Uppsala under förra hälften af 1600-talet, om man får undantaga, att en af Janssonii medhjälpare någon tid var akademiens boktryckare, men blef slutligen afsatt för oordentlighet, samtatt kontraktet med Janssonierna — af hvilka vid tillfället nämnas två, troligen far och son — förnyades i midten af februari 1650. Efter all sannolikhet voro den äldre Janssonius och Talitsch då ännu kompanjoner, men i ett konsistoriiprotokoll af den 17 mars 1652 nämnes, att »Christopher Eusebius Talischen will ensam wara Acade-miae Bookförare och förskaffa sig en skiön bokbindare». Några dagar därefter anhöll han ånyo att få blifva bokhandlare »i Johan Brehmers ställe», men därpå fick han till svar, att konsistorium redan gifvit akademieboktryckaren Johannes Pauli tillstånd att få införa böcker, om han ville sälja dem efter holländsk taxa och gifva bättre köp på tryckeriet. Önskade äfven Eusebius sedermera som förut införa böcker, så skulle detta stå honom fritt.

Kort därefter synes konsistorium hafva råkat i tvist med stadsmyndigheterna angående någon eller några bokförare, som utan vederbörligt tillstånd uppslagit sina bodar i Uppsala, och vid detta tillfälle lät man borgmästaren veta att bestämmelserätten öfver bokhandeln tillhörde akademien, men icke staden. Härpå svarade borgmästaren med förebärande af okunnighet därom, men tillade dock i sitt yttrande om självfva förhållandet till akademiens ombud: »Stadsens handel lijder i den måttan någott meen här wti att sådana hafwa papper att sälja». Som hvarken konsistorii eller rådstufvurättens protokoll hafva något vidare att förmäla härom, äro vi ej i stånd att uppgifva, hvad tvisten egentligen gällde och hvilken utgång den fick.

Med Janssonii sätt att sköta bokhandeln voro pro-fessorerne föga belåtna, och vid ett konsistoriisammanträde på hösten 1654 »taltes om Academise bookförare och höltz före att Jansonius intett med Academiens nytta kan bru-

3kas, ty han ähr ordinarius vti Stockholm, hwarest han dhe bäste böcker försäljer och skickar mästedeelen hijt een hop med afskraap». Därtill kom också, att han aldrig infann sig i Uppsala, utan skötte den akademiska bokhandeln genom sin medhjälpare Henrik Curio.

Den 27 juni 1655 utfärdades nya statuter för Uppsala akademi, men dessa innehålla blott några korta bestämmelser om bokhandeln och äro till största delen af samma beskaffenhet som de redan förut gällande. Samma dag reglerades dock densamma jämte tryckeriet noggrannare genom den resolution, som konungen aflät till svar på några akademiens postulater, och i hvilken det heter: —

--------§ 4. »Kongl. M:t will och till att bättre befordra

studierne och ungdomsens framsteg vthj bokelige konster, härmedh nådigst effterlåta, at Academien må åth sigh beställa och hafwa sin egen bookhandlare, effter som Kongl. M:t till den ända vnnar Academien att samma dess bookhandlare 1. må föra inn och uthur rijket allehanda nyttige och godhe böcker. 2. Hafva sitt eget och ett wälbestält tryckerij medh der till nödige tryckiare och geseller. 3. Att läggia opp allehanda böcker, swänske och på fremmande språk tillförende publicerade eller intet publicerade, doch utan förfångh af them, som af Oss medh ett serdeles privilegio på een eller annan book antingen alloreda äre försedde eller häreffter kunne försees. 4. Att hålla öpne booklådor j Ubsala och Stockholm. 5. Att niuta tullfrijhet icke allenast på the böcker, som han förer in och uthur rijket, uthan och j lijka måtto på bindepergament och så mycket papper, som han behöfver till sitt tryckerij. 6. Att samma bookhandlare sampt Academiens och book-handlarens tryckiare, så och Academiens bookbindare/; som häreffter skola wara twå :/ sampt medh theras geseller och folck blifwa vnder Academiens Jurisdiction och frije ifrån alle utlagor och beswär, som på stadzens wägnar them kunde påläggas.

§ 5. Och på det godhe böcker må ifrån andre orther desto mehra blifva tillförde, så tillstädier Kongl. M:t härmedh, att Academien må hafva låf, at invitera andre bookhandlare här inrijkes eller uthj fremmande landh boendes at besökia Ubsala medh sijne böcker, uthan någon insagu och förwägring af borgmästare och Rådh j Ubsala, effterlåta them ther försällia och föryttra sijne böcker.»

Oaktadt 1655 års akademiska statuter sålunda uttryckligen föreskrifva att det skulle vara en boklåda i staden, fann sig dock rektor vid ett konsistoriisammanträde den 24 oktober samma år föranlåten att påminna, att någon sådan ännu ej fanns, där den studerande ungdomen kunde få köpa sina böcker, och med anledning däraf beslöt man att skrifva till en bokhandlare vid namn Horn-bejer, troligen en tysk, hvilken redan 1652, men utan tillstånd hade infunnit sig i Uppsala för att därstädes idka affärsverksamhet, att han skulle föra in böcker. Som någon verkan häraf icke spordes, kastade man ögonen på Henrik Curio, hvilken redan hade anställning som bokhandelsbiträde, och man beslöt den 18 maj 1659 att hos regeringen anhålla om tillstånd för denne att få blifva akademiebokhandlare med någon förbättring i de åt Jans-sonius gifna privilegierna.

Med anledning häraf meddelades vid ett följande konsistoriesammanträde — den 9 juni — att Curio ej var obenägen att blifva akademiens bokförare, om han kunde erhålla sådana förmåner, som de i föregående protokoll36

framställda, och som allt detta omfattar ett fullständigare kontrakt än någonsin förut varit synligt i de hittills åberopade protokollen, må båda parternas fordringar här återgifvas i sin helhet.

De anspråk på bättre kontraktsvillkor, som Curio gjorde, voro följande:

1. »Att ingen annan Bookhandlare må antingen i Stockholm eller här i Upsala sig nedsättia och handla, förutan på dhe tijder som publique marknader ähre.

2. Att honom må förlofwas med sin booklåda förresa till andre städer wti Rijkett, besynnerligen till Åboo och Rijga.

3. Att honom må tillåtas wtan förwägrande och tullfritt inföhra så wäl alla adpertinentier till tryckerij, såsom och dhe böcker, som antingen mycket rare eller och eliest af goda editioner ähre, men eij annorlunda ähn wtaf distraherade biblioteker, eller med bandh ähre till att finna, sampt der till mathematische instrumenter, mappas geographicas, medaglier och annatt som egentligen een fullkomlig booklåda tillhörer.

4. Att tryckerijt här i Upsala motte honom allena be-troos, och att ingen annan booktryckare ähn hans egen må sig med någon werkstadh här i Upsala nedsättia.

5. Att han med sitt folk så wäl i Stockholm som Upsala må wara frij för all stadzens ålaga och beswär.

Emoot alt detta obligerade sigh ofwanb:te Curio munteligen på sätt, som följer.

1. Att inskaffa allehanda slagz gode böcker och annatt, som i privilerierne förmähles.

2. Alt sådant försälja efter ordinarie och wanlig hol-lenske~taxan.3. Med egen bekostnatt oppehålla här i Vpsala ett fullkomligett zierligett tryckerij med allt som dertill hörer.

4. Föruthan dett arbete, som med disputationer och annatt sådant falla kan, eliest af egne medel opläggia allehanda goda böcker så wäl på latijn som andre språåk.» — Detta förslag vann också regeringens bifall, och i slutet af augusti 1659 fick Henrik Curio, till stor del genom Olof Rudbecks föranstaltande, kongl, fullmakt att hålla boklåda i Uppsala.1

Utan tvifvel hade professorerna gjort sig stora förhoppningar om förverkligandet af en länge närd önskan, att efter så många misslyckade försök ändtligen erhålla en välordnad och ständig bokhandel i universitetsstaden, och dessa syntes äfven vara berättigade, då Curio dels redan förut borde vara hemmastadd på bokhandelns område, och dels i egenskap af infödd tysk kunde hafva lättare förbindelse med det land, hvarifrån Sverige den tiden hämtade största delen af sina böcker. Enligt Olof Rudbeck, med hvilken Curio genom gifte kommit i släktskap, hvars skrifter han tryckte och af hvilken han åtnjöt ett oafbrutet beskydd, saknade han ej vetenskapliga insikter

och stod i Uppsala i ett visst anseende för sin lärdom.2 Framtiden visade dock, huru grundlösa dessa förhoppningar voro, ty konsistorium fick snart den ena anledningen

1 »Att een Bookförare skulle förskaffas, är slutit 1637 26 April praesente Cancellario; 1640 26 Febr., dito 24 Febr.; 1659 9 Juni hvar till iag medh stoor möda öfvertalte Curio, som han sjelf veet, talte för honom hoos då varande Rectorem Sundelium, drog till Stockholm och dref på brefvet för honom hoos H. K. Maij:tt sedan han feck recommendation aff Consistorio. Hvad flijt han vid Academien giordt hafver, vijser bäst hans tryck och hvad som utgånget ähr.» — Annerstedt, Bref af Olof Rudbeck d. ä. I. s. 64.

2 Redan i maj månad 1649 finnes han upptagen i studentmatrikeln på följande sätt: »Henricus Curio ex Germania. Postea Acad. Ups. Bibliop».efter den andra att hysa missnöje med honom, i synnerhet för hans oordentlighet och dyrhet. I början af 1672 framhölls sålunda vid ett konsistoriisammanträde, att om Curio ej anskaffade de böcker, som professorer och studenter behöfde, så vore det väl ej orimligt, att en annan bokhandlare finge komma till Uppsala med litterära arbeten under marknaderna. Rektor upplyste vid tillfället, att han förehållit Curio allt detta och förmanat honom att han vid marknadstider och eljest, när så behöfdes, skulle hålla tillhanda nyare böcker, som han hade på lager i Stockholm eller möjligen kunde införa från utlandet, men därpå hade Curio gifvit till svar, att tryckeriet för tillfället upptagit honom så mycket, att han ej haft tid till annat. För öfrigt hade han lofvat hitföra hvad han själf hade i förråd i Stockholm, men han ville ej taga eller tillbyta sig något sådant af bokhandlame därstädes. Efter någon öfverläggning fattade konsistorium det beslutet, att om Curio ej infunne sig till Distingsmarknaden med sina böcker i Uppsala, så skulle man tillåta en främmande bokförare, hvilken redan anmält sig, att därmed vara akademien till tjänst, »hälst effter dhet och berättas förr skedt wara».

Detta beslut tyckes ej hafva utöfvat någon inverkan på Curio, hvilken, dessutom fördjupad i skuld, blef med tiden allt mera håglös och oordentlig. Tvister uppstodo också emellan honom och hans arbetare, som ej ordentligt fingo ut sin aflöning; hans utgifna arbeten utmärka sig för nötta stilar och vårdslös korrekturläsning, och i hans boktryckeri rådde sådan osnygghet, att han vid ett tillfälle 1673 formligen ålades af sina förmän att låta sopa därstädes — åtminstone en gång i veckan.

Missnöjet med Curio tilltog alltmera. Vid ett konsisto-riesammanträde 1673, då Olof Rudbeck väckt förslag om att Curio skulle få arrendera akademiens papperskvarn, klagade alla professorerna, »att Curio illa förestår sine andre beställningar och gör så elak prof med trycket och bokhandlingen och resenterades högt att till Curios faveur har andre bookförare waret förmeent att komma hijt in i staden, der af kommer att studiosi äro så igno-rantes om gode böcker».

Följande året började kanslern mera än förut sysselsätta sig med denna angelägenhet, och som det i februari befanns att boktryckeriet var alldeles förderfvadt, så befallte han att detta skulle inventeras till någon annan, som bättre förstode saken, och detta borde ske snart,

»medan Curio är i wälmachten»------------»H. Hgr. Excell.

har och tyckt illa wara att ingen boklåda här vid Acad:n är, derföre studiosi versera in summa ignorantia librorum, och wille H. HGr. Excell. wara betänkt på medel och uth-wäg detta att emendera».

Nya anledningar till klagomål öfver den vårdslöse mannen yppades snart, och mot slutet af maj månad samma år skref kanslern till konsistorium, att som Collegium Antiquitatis ånyo besvärat sig öfver Curios »dels egennyttigheet, dels opiniatretet, dels ock wårdslösheet så wäll angående trycket som booklådan, hwilket till Academiens waanheder han aldeles negligerar, icke låtandes hoos sigh till det ringeste gälla hwadh påminnelse och åthwarningar man tijd effter annan så munt- som skriffteligen honom här öfwer göra månde» — så befaller han att Curio skall lagligen tilltalas.

Längre fram på sommaren inkallades Curio för konsistorium och tilltalades för sin vårdslöshet vid skötseln af trycket och boklådan, och i afseende på den senarekom då ett egendomligt förhållande i dagen, hvarom protokollet lämnar följande upplysning.

»Rector stälte i synnerhet honom för ögonen, huru den tillsäyelsen om öpne boklådan, den han här och i Stockholm hålla borde, icke är fullgiord, Acad:n till icke ringa wanheder och skada. Curio sökte något här emot inwända, såsom i synnerhet, att han håller Boklåda i Stockholm och har giordt afftal med Konstswarfwaren, som bor der brede wed, att, när någon kommer, som will köpa böker, skall den skrifwa honom till, att han må då resa öfwer och sälja. Men det blef honom af Profess. förlagt, som och wijdare remonstrerat, huru han sig med Catalogis och taxa librorum hade förhållet.» Vidare framställdes under detta sammanträde äfven klagomål öfver hans grufliga dyrhet på både egna förlagsartiklar och de böcker, som han införde från utlandet.

Nu hade vederbörande, hvilkas tålamod med Curio verkligen var rent af förunderligt, emellertid fått nog af hans vårdslöshet och oförmåga att sköta sin plats, hvarför han tills vidare suspenderades därifrån och blef sedermera helt och hållet afsatt. Hans egendom togs i beslag som säkerhet för universitetets fordringar, hvilka han erbjudit sig vilja betala »af dhet godz han i sin booklåda hafwer här i staden», och hans i oordning bragta affärsförhållanden gåfvo anledning till en vidlyftig rättegång, som ej slutade förr än 1699.

Som akademien genom Curios afsättning ånyo var utan boklåda — fastän den, som han uppgifves hafva haft i Uppsala, mera torde hafva burit namnet än motsvarat gagnet — så inledde man underhandlingar om enny sådan att inrättas af Henrik Keyser den äldre, hvilken nu skulle blifva akademiens boktryckare.

Under öfverläggningarna härom emellan konsistorium och Keyser hade denne äfven begärt att få hålla öppen boklåda i Uppsala »af allehanda obundne så wäll uthsom inländske materier eller böcker», och hans begäran hade troligen hänskjutits till konungen, hvilken i början af november 1685 aflät en resolution om ny boktryckare med ett tillägg i afseende på den föreslagna bokhandeln.

I brefvet, som meddelar Keyser fullmakt att vara boktryckare efter Curio, hvilken genom sin vårdslöshet och egennytta alldeles förderfvat universitetets boktryckeri, uppdrages åt honom att verkställa allt akademiskt tryck, utom i antiqviteterna, hvilket Curio med särskildt tillstånd fått behålla, samt utgifva nyttiga böcker både på svenska och andra språk. »Desslijkes skall han och», heter det vidare i den kongliga skrifvelsen, »inskaffa ifrån uthrijkes ohrter allehanda slagz böcker och hwadh till en wählbestält Booklåda hörer och sådant alt effter ordinarie Hållendske Taxan föryttra.» Innehållet af detta bref föranledde emellertid efter blott några dagars förlopp en öfverläggning emellan konsistorium och Keyser och resultatet blef följande beslut: »Att hålla Booklåda will och Consist:m tillsee att honom bewillias, men lijkwäl skall han icke förmena andre Bokförare få inkomma uthj frij-marknaden uthi Distingen.»

På hösten 1694, då den äldre Keyser synes hafva lämnat sin befattning i Uppsala, och man var sysselsatt med att skaffa hans son — äfven med förnamnet Henrik — till efterträdare, afhandlades denna sak inför det akademiska konsistoriet, ur hvars protokoll för den 12 sep-tember följande utdrag torde böra meddelas, emedan det berör den afsedda bokhandeln samt en den tiden särdeles ömtålig fråga, om ej bokhandlarne gjorde intrång i det lofliga bokbindareskrået genom att afyttra inbundna böcker.

»Sidst påstår Kejser att få inbinda de materier han trycker sielf eller dess far med sitt förlag, dock så allenast försällia uthi marknader. Detta hölt fuller Consistorium betänkeligit såsom praeiudicerligit för de andre Boktryckare, der han icke genom revers will förobligera sig att intet wij dåre der med umgå. — — —

Sedan förfrågades, om han kan i förmågo af privilegierne hålla öpen boklåda. Deröfver förklarade han sig, att så complett som hon hålles i Stockholm kan han intet prestera, men de materier och böcker, som här desidereras till årl. lectioner nödige, så will han införskaffa och hålla.

Hwad Bokbinderijt widkommer, så förklarade Keyser, att han will gifwa sin revers på, det han intet wijdare will binda, än det han eller hans far trycker, och det allenast i marknaderna försällia, intet åth någon student hwarken bok, disputation eller annat will han nu eller i längden pretendera att binda.»

Som denne Henrik Keyser under sommaren 1695 ingifvit en skrifvelse till konsistorium om sina privilegier, och särskildt om rättigheten att få idka bokbinderi, så utsagos till dess granskande trenne professorer, hvilka i början af sept. samma år därom afgåfvo följande betänkande:

»Angående det han begiär, så wijda honom effter privilegierne är tillåteht att hålla Booklåda, han och måtte få bruka Boobinderijt, det han jämwäl lärdt, så funnoDeputati det fuller skiäligit, att såsom bookbindare kiöpa när dhe så öfwerenskomma och iämwäl sällia så bundne som obundne materier, så kan och det honom intet wäg-ras. Sedan må han och binda dess och dess Faders egit förlag, men intet andras, hwarföre han dhe böcker, disputationer eller sådant mehr, som Studiosi eller andra i så måtto kiöpa, intet skall inbinda eller befatta sig med. Men huruwijda han jämwäl må binda dhe materier, som under andras förlag i hans Booklåda finnas, det är en sak, som Deputati Consistorio hemställa, finnandes lijk-wäl sådant icke mindre wid andra universiteter brukeht än nytt- och gagneligit, efftersom där Keyser komme iämwäl desse materier att binda, kunde man icke allenast straxt som man boken kiöper, hafwa henne bunden, utan och måtte han stå för defecter, hwar dhe torde finnas, så wijda boken warit inom dess händer allena.»

Under dessa händelser hade den mycket omtalade Curio den 21 januari 1691 gått ur tiden med anledning af följderna af ett fall under en olycklig åktur, och hans bortgång blef, märkvärdigt nog, föremål för en i svassande ordalag, men först år 1698, utgifven akademisk pa-rentation, som hölls af universitetets dåvarande rektor, juris professorn Carl Lundius.

Om Henrik Keysers boklåda, dess beskaffenhet och omsättning hafva inga närmare uppgifter trängt till nutiden; man vet ej heller, huru länge den uppehölls, men det är sannolikt, att den upphörde vid ägarens afflyttning till Stockholm. Universitetet kom därigenom att sakna en permanent bokhandel, hurudan den föregående än måtte hafva varit, och nu måste man för att erhålla litteratur ånyo anlita tillfälliga bokförare eller särskildt privilegie-rade bokbindare, som besökte marknaderna i Uppsala, eller också, hvilket troligen var det mest brukliga sättet, nödgades både lärare och lärjungar resa till Stockholm och där göra sina bokinköp. Det senare omtalas flerstädes i konsistoriiprotokollen, och för att välja ett exempel från hösten 1662 — således redan straxt efter inrättandet af Curios boklåda — hade professorerna uppgjort att hos kanslern anhålla om ledighet från sex föreläsningsdagar under Stockholmsmarknaden, »alldenstund nödwendigt för them āhr tijdt resa för bokekiöp skull och andra nödtorftigheters förskaffande».

I kulturhistoriskt hänseende skulle det vara af intresse att äga närmare kännedom om beskaffenheten och omfånget af studenternas enskilda bibliotek under den tid, som förflutit alltifrån Uppsala universitets återupprättande och till begynnelsen af en praktisk bokhandel därstädes efter midten af 1700-talet. Några sådana uppgifter, af hvilka man skulle kunna draga bestämda och fullt bevisande slutsatser i detta afseende, hafva dock — oss veterligen — ej trängt till eftervärlden. Konsistoriiprotokollen nämna visserligen då och då något litterärt arbete bland en students kvarlåtenskap; någon bok, som tagits i mät för resterande hyra; som satts i pant för lifsmedel eller andra varor eller som gått under klubban på allmän auktion. Under trettioåriga krigets dagar utbjudes också, enligt samma källa, en och annan bok till salu, hvilken tagits som byte i ett rikare tyskt bibliotek, men detta är också nästan allt hvad de gamla dokumenten i denna fråga hafva att förmäla. Troligtvis var dock en students bokhylla torftigt försedd med vetenskapliga hjälpredor under långa år af krig, farsoter och en gripande nöd, om hvars beskaffen-het nutiden endast med svårighet kan göra sig en föreställning.

Undantag gåfvos naturligtvis, om man bland dessa får i främsta rummet räkna de studenter, som hade råd att för egna medel anskaffa sina för studiernas bedrifvande nätt och jämt behöfliga böcker, och ett fåtal fanns också, hvilkas lefnadsställning tillät dem att äga ett större bokförråd. Hit hör som ett tämligen enastående exempel följande redogörelse för en sannolikt bättre lottad students boksamling på 1680-talet, om hvilken ett brottmål lämnar följande upplysning.

I början af mars månad år 1682 hade nämligen en tjuf beredt sig tillträde till en students bostad och där tillgripit åtskilliga böcker, »item itt Silfwer uhr». Saken anmäldes genast i det akademiska konsistoriet, där de stulna böckerna uppgåfvos — förteckningen öfver dem finnes ännu i behåll — och på detta sätt har denna tilldragelse kommit att blifva bevarad till våra dagar. De borttagna arbetena voro emellertid nedanstående:

»In folio. H. Rudbeckii Atlantica medh S. Borg. Mäst. Kyronii nampn uthi.

In quarto. Ulphila Stiernhielmii. Conradus in Evangelia. Ciceronis opera cum notis varior. Curtius Freinshemii,

hel ny. Vossii Theologia gentium. Gerhardi Comment. ad Rom. ny. Historia Ecclesiast. Petri Bangs.46

En book om Christeliga Religions wissheet och sanning transfererat af Johanne Sylvio.

In 8:vo. Theologia Positiva Königs. Bezelii gebetz und bussübung. Grammatica Gallica.

Disputationes synodales D. Laurelii, rätt ny. Schonborneri Politica. Florus Aboae edit. Horologium passionale Svenonii. Virgilius Maro 12. Heugmanni Nyårsgåfwors Apoteek. Compendium Cosmographicum på Danska. Messenii åthskillige slagz comaedier.»

Första åtgärden från konsistorii sida var naturligtvis att söka återbekomma det förlorade genom efterlysning. En sådan utfärdades också, och ur densamma tillåta vi oss att låna följande:

»Förthenskull i fall samma böcker blifwit sedan till någon försålde eller uthsatte, har man nödigt pröfwat till at bringa saken till fodersammare ändskap, här medh publice anslå och begiära, att om någon af Studiosa juventute, anten adel eller oadel sådane böcker sigh tillhandlat, han straxt och uthan upskåf det wederbörligen hoos Rectorem will tillkänna gifwa, hafwandes, der så skeer, sin betalning igen straxt att bekomma. Men skulle någon wara så obetänkt och oredelig, och icke willia sådant ankundiga, utan med stillatijande och dölliande giöra sigh deelachtig af tiufnaden, så må han försäkra sigh, attom han der medh effter hållen ransakning blir beträdd, han icke allenast uthan lössn böckerna mista skall, uthan och till en ewig neesa och skam medh det swåraste straff ihugkommas, som lagh i sådant fall förmå.» Hvilken utgång saken fick, är ej bekant, eftersom de anförda handlingarna ej hafva något vidare om detta mål att berätta.

För att emellertid återvända till skildringen af bokhandeln i Uppsala, så kunde man af naturliga skäl ej vara alldeles utan en boklåda, och för att afhjälpa denna olägenhet, väckte den lärde och nitiske bibliotekarien Erik Benzelius under sommaren 1716 förslag om inrättandet af en sådan i staden. Närmaste anledningen att en blifvande boklåda då kom på tal i konsistorium var, att tvenne studenter anmält sig som sökande till bokauktionators-platsen efter Rabbi Kemper, en af de många äfventyrare, som under 1600—1700-talen ockrade på konsistorii godtrogna och endast allt för lätt missbrukade välvilja. Denne Kemper hade på sätt och vis blifvit fäst vid akademien för att han skulle öfversätta Talmud, men i stället höll han bokauktioner — och ölkrog.

Som orsaker till sin hemställan om inrättandet af en boklåda anförde Benzelius, att akademiens konstitutioner omtala densamma; att den skulle blifva till mycken nytta för studiernas uppkomst och förkofran, och att det vore skam för ett så ryktbart universitet som Uppsala att vara en sådan förutan1. Genom denna inrättning kunde man få bättre tillfälle att köpa böcker, som man eljest blott genom deras titlar eller korta anmälningar i tidskrifter lärt känna till; den skulle äfven bidraga till offentlig-

1 Af hvad beskaffenhet »Bokboden wid gamla Torget» var, som omtalas i konsistorii protokoll den 12 november 1702, torde af brist på närmare uppgifter ej någonsin kunna utredas.görandet af många lärda mäns arbeten, hvilka i motsatt fall kunde blifva liggande och med tiden alldeles förfaras, och slutligen kunde man därigenom få det som trycktes för billigare pris. För vinnande af dessa syftemål borde man söka öfvertala någon Stockholmsbokhandlare att infinna sig med sitt lager, hvilket sedermera ej torde blifva så lätt vid inträffande bättre förhållanden.

Vid samma tillfälle upplyste Benzelius, att han i detta ärende tält vid »bokföraren Monsieur Gotthard Wolgenau» och att denne ej varit obenägen att emottaga en sådan plats i Uppsala, om han på samma gång kunde få blifva bokauktionator. Utan denna inkomst förmådde han ej uppehålla ett så stort och dyrbart verk som det föreslagna, *ty jag är säker», tillade Benzelius, »att en sådan boklåda kostar honom årligen öfwer 1,000 Rdr».

Någon tid efter denna framställning i konsistorium affärdades en skrifvelse därom till konungen, som genom ett bref från Lund af den 1 oktober 1716 gaf sitt bifall till inrättandet af en boklåda i Uppsala, och på samma gång öfverlämnade åt konsistorium att draga försorg om att en bokförare ifrån Stockholm kunde öfvertalas att flytta dit, och dessutom efterträda den så kallade rabbinen Kemper såsom bokauktionator.

Samtidigt med den nyssnämnde Wolgenau omtalas en viss Lange, och denne erbjöd sig att vilja blifva

akademiens bokhandlare mot en aflöning af 200 rdr. Allt stannade dock, som flera gånger förut, vid blotta förslaget, och någon akademisk boklåda kom ej heller vid detta tillfälle att inrättas för flera motverkande orsakers skull, och som en synnerligen viktig omständighet framhölls också, att det under kriget var omöjligt att erhålla någraboksändningar från utlandet. Efter 1720 omtalas ej heller hvarken "Wolgenau eller Lange såsom sökande till en blifvande boklåda i Uppsala.

Som ett exempel på samtidens omtänksamhet må anföras, att man äfven förehade planer om upprättandet af en antikvarisk boklåda. Mot slutet af år 1720, då det var fråga om att bibehålla en student vid namn Önman som bokauktionator, så hemställde nämligen universitetsbibliotekarien till konsistorium, »om icke Önman, som är en braf och ärlig Man, kunde få recommendation at här wid Academien få hålla boklåda med gambla böcker». Frågan kom dock ej till afgörande under dagens sammanträde och afhöres ej heller vidare.

I midten af juni månad 1721 uppvaktades konsistorium af en bokhandlare från Rostock vid namn Johan Henrik Russworm, hvilken erbjöd sig att sätta upp en boklåda i staden, och detta hans anbud emottogs af vederbörande med synnerligt bifall. I följd häraf hemställde bibliotekarien, att man skulle rekommendera honom att under ferierna få öppna boklåda i Stockholm och där afyttra sina böcker, utan att behöfva utgöra någon borgerlig tunga, tills studenterna åter församlats på hösten.

Resultatet af konsistorii öfverläggning denna gång blef emellertid, att man skulle skrifva till kanslern med begäran att han på högsta ort måtte befordra saken, och denna för bokhandelsfrågan särdeles belysande skrifvelse är af följande innehåll:

»Det hafwer Consistorium Acad. i flere år tillbaka för thenne Academiens särdeles nytta och förmon giärna önskat, thet skulle här å orten, såsom å många andra utrikes wäl inrättade Universiteter, en boklåda kunna inrät-

4tas hwartil, ehuru man för detta som nogast sig omhugsat; har doch uti närvarande beswärliga krigstider thermed ei stått at komma till någon wärkställighet.

Omsider har ifrån Rostoch en bokförare Johan Henrich Russworm med namn sig här infunnit, som icke allenast är en behållen man och af egit förlag allaredan i några år uti Tyskland hållit en fullkomlig öpen boklåda; utan ock til widare försökiande af sin lycka nyl. låtit til Stockholm ifrån Rostoch öfwerföra et anseenligit antal af wackra böcker, hwarå Catalogus här är worden upwisad. Så emedan bem:te Bokhandlare låtit sig förmärkia, at med en wäl sorterad boklåda wilja sättia sig här wid Kongl. Academien neder, så framt honom til ber:de wärks fullbordan och uprätthållande kunde några wissa förmoner förunt blifwa: alt fördenskull har Consistorium Acad. så i underdånig anledning af the år 1655 d. 27 Junii af Hans Kongl. Maj:t thenna thess Academie allernådigast förunte Privilegier, angående boklådas inrättande, som elliest ock till befrämjande af et för både Docentes och Discentes så ganska högnödig!? wärk, trädt tilsamman och merbem:te Russworm följjande förmåner tilsagt, neml.

l:o. At ingen annan bokhandlare skal wara efterlåtit, utom then wanlige marknadstiden wid Distingen, med bundne elr oinbundne böcker här wid Academien at handla.

2:o. At likmätigt Hans Högstsal. Kongl. Maj:ts konung Carl XII af år 1716, uppå Consistorii Acad. i diupaste underdånighet tå ingifna förslag, allernådigste förklarade willia och wälbehag honom förunnas lof och tilstånd, at här wid Academien förrätta the tid och annan här förefallande Auctioner, begynnandes af nästa instundande nyårstid 1722.3:o. At i underdån- och ödmiuk tilförsicht och förtröstan af Eder Höggrefl. Excellences Höggunstiga biträde och bearbetande hos H. K. Maj:t äfwen allerunderdånigst giorda ansökning, thet kunde honom blifwa förundt Privilegium på the wärk, som lärde män, tid och annan, här i Riket, på Latin elr andra utländska Språk til Publici nytta, hafwa at utgifwa, enär han sig sådane åtager at förlägga och till Trycket befordra.

4:o. At til underdånigste följje af mer högstbem:te Hans Kongl. Maj:ts thenna thess academie ledamöter nå-digst förunte Privilegier han äfwen må wara befriad ifrån all borgerlig tunga.

5:o. At honom, til förwarande och säkerhet af des kåstsamma Böckers förråd och upläggande, förunnas at under

Auditorio Gustaviano ther til beqwämligit warande walf, utan någon hyra och erkjänsla.

6:0. At jämwäl medelst Eder Höggrefl. Excellences höggunstiga befordring å högre ort, willia i underdånighet försöka, om then i Stockholms Packhus almänt weder-tagne öpning af hans införskrifne och hit til Universitetet ämnade Bokkistor och Packor samt Kongl. Secreterarens och Censoris librorum ther öfwer anstälte igenomläsande, för honom stå at undgå, sedan han hos wälbm:te kongl. Secret. och Censor Librorum upwisat en richtig Catalogus på alla i samma kistor och packor öfwerkomna böcker. Utfästandes bokföraren sig, at, sedan bokkistorna och pac-korna äro här i Upsala af wederbörande Tull Inspector behörigt visiterade och genomsedde med merbem:te Tull Inspectors skriftel:a attestato och bewis til Stockholms Sjö-Tulls Contoir willia inkomma och intyga det i samma bokekistor och packor inga Contrabande waror warit tilfinnande. Kommandes i widrig händelse för the i Stockholm i så måtto til öpning anwände omkastningar wid sjelfwa föryttrandet böckerne för kjöparena til en ansenlig del dyrare och kåstsammare.

Eder Höggrefl. Excellences widare nådgunstiga om-pröfwande och bifall kommer fördenskuld Consistorium Academicum härmedelst aldraödmiukast at underställa föregående Bokhandlaren Russworm tilsagde och här förslagsvis updragne wilkor, i wördsamste hopp och tanka, at på Eder Höggrefl. Excellences häröfver i ödmiukhet förwäntade nådgunstigast yttrade wälbehag och godtfinnande, få än ytterligare upprätta med ofta bem:te Bokförare behörigt Contract, på det han under nu warande feriis må kunna giöra sådan anstalt, at han den näst instundande höste Termin wid den Academiska ungdomens samling och återkomst får giöra en wärkelig begynnelse til boklådans öpnande».

Den framgång Russworm, åtnjutit hos det akademiska konsistoriet, sågs ej med blida ögon af hans yrkesbröder i Stockholm, ty dessa fruktade, och ej utan skäl, att de sålunda skulle förlora bokmarknaden i Uppsala, hvilken de en längre tid behärskat, och därför sökte de bereda honom åtskilliga hinder i hans affärsverksamhet. Som ett exempel härpå kan anföras, att akademiens rektor i konsistorium uppläste ett bref från Russworm, uti hvilket han, knappt en månad efter det han anmält sig att vilja blifva bokhandlare i Uppsala, högeligen beklagade sig däröfver, att stadsmagistraten i Stockholm på de andra bokförarnes begäran låtit seqvestrera alla hans bok-packor, så att han icke fick rå om sina egna varor, och fördenskull anhöll han att konsistorium ville med efter-tryck åtaga sig hans sak och laga att han med det första kunde få sina privilegier.

Detta försök af bokhandlarne i Stockholm att motarbeta en yrkesbroder hade, dess bättre, ingen åsyftad verkan, utan konsistorium beslöt i stället att hos kanslern anhålla om beskydd och privilegier för Russworm, och kanslern, hvilken för tillfället var den insiktsfulle Gustaf Cronhielm, visste också att intressera regeringen för den viktiga frågans lösning. Den 1 augusti samma år lämnade regeringen sitt bifall till förslaget och Russworm utnämndes till akademiebokhandlare med rättighet att idka förlagsrörelse. Till förbättring af de efter all sannolikhet anspråkslösa inkomster, som den tidens bokhandel i Uppsala kunde bereda, utnämndes han på samma gång till universitetets bokauktionator.

Russworm omtalas detta år flera gånger i konsistorii-protokollen. Vid ett tillfälle anhöll han att få kopia af det kongl, privilegium, som han trodde sig vara meddeladt, »begjärer äfwen deri at få veta sin Titul, efter han är sinnad låta utgå sin Catalogum på de inbrackte böcker». Härpå svarades, att han ej kunde få någon annan titel än »privilegierad kongl, academiae bokförare i Upsala». Under ett annat sammanträde anhöll han om något uppskof med boklådans flyttning, och sedan han mot slutet af november framfört sin ursäkt för det dröjsmål, som förorsakats däraf, att farkosterna, med hvilka hans boklager skulle fraktas, hade infrusit, tyckes han ändtligen hafva anländt till universitetsstaden och därstädes blifvit bosatt.

Synbarligen hade man fäst stora förhoppningar vid Russworm, men de jäfvades äfven denna gång, ty hanblef ingalunda bättre än företrädarne, och redan 1728 fann sig konsistorium föranlåtet att hemställa till kanslern, om ej ytterligare en bokhandlare kunde få tillstånd att sätta sig ned i staden. Som skäl för denna begäran framhölls, att Russworm illa skötte sin boklåda, hvilken var akademien till föga nytta; att han ej inskaffade några böcker från utlandet samt att han var dyrare än någon bokhandlare i Stockholm. Troligen hindrades han af sin betryckta ekonomiska ställning att hålla sin boklåda så väl försedd, som behofvet kräfde i en universitetsstad.

Russworm torde hafva gått ur tiden omkring 1735, ty detta år anhöll hans enka om förlängning på de privilegier, som mannen förut innehaft. Någon sådan erhöll hon dock icke, utan i stället fick Gottfrid Kiesewetter den 12 augusti 1735 kongl, privilegium att vara acad. bokhandlare, och detta var af samma form som det, hvilket förut utfärdats för Russworm. Vid sin utnämning lofvade han att i »et fast bättre stånd sättia bokhandeln, än den tillförene warit», och ingick sedan gifte med företrädarens enka.1

Under Kiesewetters första tid synes bokhandeln också hafva varit mera ordnad än förut, fastän konsistoriimed-lemmarne emellanåt nödgades gifva honom åtskilliga påminnelser och varningar. Så till exempel uppmanades han vid ett tillfälle 1742, att i sin boklåda hålla alla kongl, förordningar till salu, och då Kiesewetter invände, att han ej hade råd att köpa dem af boktryckaren direktör Momma

1 Den öfverraskande uppgiften i Svensk Bokhandels Tidning den 20 april 1867, utt Gottfrid Kiesewetter i Stockholm hade ett fullständigare lager af utlandets litteratur, än man den tiden kunde finna i Tyskland och kontinentens hufvudstäder, och afsatte å sin sida mycket af svensk litteratur till utlandet — är ännu i saknad af bevis.i Stockholm, så ålades han att tillhandahålla dem i egenskap af Mommas kommissionär.

Några år efteråt lät konsistorium underrätta Kiese-wetters biträde — »betjänt», som han på samtidens språk kallas — att boklådan enligt statuterna stod under de akademiska myndigheternas uppsikt, i afseende på hvilken omständighet han visat sig antingen själfrådig eller okunnig. Dessutom ansågo inspectores bibliopolii, som för tillfället voro professor J. Amnell och vice bibliotekarien Frondin, af förekommande skäl vara nyttigt, »att bemälte betjänt förmanades att med tilbörlig höflighet uptaga the påminnelser, hvilka Inspectores Bibliopolii å embetes wägnar finna sig föranlåtne att göra».

Mot slutet af år 1745 råkade Kiesewetter i strid med den lärde boktryckaren Lars Salvius i Stockholm, som hade för afsikt att inrätta en boklåda i Uppsala och där afsätta sina förlagsartiklar, och det uppstod en rättegåing dem emellan, troligen af det skälet, att Kiesewetter ansåg sig hafva uteslutande rätt att idka bokhandel därstädes. I november samma år behandlades frågan i akademiska konsistorium, och vid detta tillfälle upplästes en skrifvelse från Salvius. Genom densamma sökte han uppvisa »skilnaden emellan krämare och fabriqueur samt påstår att Kiesewetter intet annat är än en krämare, hwilken mäst handlar med utrikes waror, hindrar ei allenast honom och andra uti deras lagliga rörelser, i det han sielf icke tager något af deras förlager, utan genom en monopolisk inskränkning af des privilegio, som dock icke är exclusivum, hindrar wetenskapens utspridande, dyrkar sina böcker i det högsta, hwilka han mer utrikes än inrikes uplägger, men mast genom contante penningars utremitterande in-köper, och således riktar utländningarne, men skadar boktryckerierna i riket; hvaremot han, Salvius, haft och har all möda och kostnad ospard til at publicera inhemske lärde mäns arbeten,x dem icke allenast sielf förlägger, utan ock til utrikes orter försänder och derigenom förskaffar sig icke genom penningars utremitterande utan genom byten andras vackra arbeten och följakteligen såsom fabri-queur eller dhen, som förädlar waran i sina händer och kan debitera henne utomlands, riket til både heder och nytta, bör njuta handtwärks- och manufacturprivilegierna till godo och få sälja sina tilwärkningar hwarest han i riket wil och kan på dem få afsättning». Beträffande förslaget att använda Kiesewetter som kommissionär, så vore han ej benägen därför, emedan denne emot honom öppnat en oskälig rättegång, och i motsats till bokbindarne ej ville betala förlagsartiklarne kontant. — Rättegången slutade emellertid på det sättet, att Salvius fick tillstånd att afyttra sina förlagsartiklar huruledes han behagade.

Ar 1747 var Kiesewetter nära att drabbas af ett mindre välbetänkt förslag, som, om detsamma ej i tid förhindrats, hade ofördelaktigt kunnat inverka på hans affärsverksamhet och därefter på den läsande allmänheten. Förhållandet var nämligen, att statsdeputationen den 3 januari ofvannämnda år hade gjort kanslikollegium en föreställning, om icke utländska böcker kunde till statsverkets upphjälpande påläggas en tull, som i storlek svarade emot afgiften på tryckpapper.

Vid första underrättelsen om detta förslag och synbarligen utan att göra sig underrättad om verkliga förhållandet, skyndade Kiesewetter redan den 19 januari att

1 Till exempel Linnés skrifter.till konsistorium insända följande skrifvelse, hvars språkfel kunna härledas dels

däraf, att han var infödd tysk och ej det svenska språket fullt mäktig, och dels att hans troligen för tillfället upprörda sinnesstämning beröfvat honom nödigt aktgifvande på rättskrifningens fordringar.

»Emedan jag i dag tillika med min collega H. Lochner af H. Secretairen och censor librorum Oelreich blef kallad til at yttra oss om några omständigheter, som beträffade utländska bokhandelen och honom af Riksens Höglofl. Ständer wore anbefalt, at med skyndsamhet utlåta sig ämbets wägnar öfwer denna saken: så finner jag mig skyldig wara, såsom Kongl. Academiens privilegerad bokhandlare, Eders Magnificence och Venerando Concilio Academico detta at gifwa i ödmiukhet tilkänna.

Hufwudfrågan af Kongl. Secretairaren H. Oelreich til oss gick wäl därhän, huru handelen med de utländska böcker wore beskaffade, och om wi på desamma ei kunde bära någon Tull-Afgifft?

Hwad som sielfwa den mycket förfallna bokhandeln angår och i det, at största delen af de inkommande böcker ei för interesserade sig, och wi på slutet behöllo så mångfaldiga Maculaturer i stället för profit, det hafwa wi wäll discoursive beswarat. Men hwad som angår en derpå läggande Tull, som efter all liknelse ei lär wara liten, har jag för min del sagt, at det intet wore min utan Kongl. Academiens i Upsala egen sak, at härom yttra sin mening, på det swaret jag fick härpå, neml. at det kunde skie, at Kongl. Academien ei blot frågat derefter, lemnades jag" igen, at jag trodde, det sådana gamla och dyra Privilegier som desamma wore, som stadfästar Kongl. Academien i Upsala, ei så snart torde blifwa kullkastade.Då nu Eders Magnificence och Venerandum Cansisto-rium Academicum, såsom hederswärde Fäder för alla lärda Vettenskaper, härutaf nogsamt lärer finna, hwad som är på färde til bokhandelns undertryk och til böckers betagande för den studerande Ungdomen; Så hoppas jag, at Eders Magnificence och Venerandum Consistorium Academ. med möjeligt skyndesamhet lärer taga sådana steg, som bibehåller Kongl. Academien dess Privilegier och af Kongl. Mayt. dem år 1655 d. 28 Junij bewilljade Postulata.

För min del äro jag för swaga at uträtta något här-wid, oacktade, det allramäst rörer mig och förswagar min näring, til hwilckens befordring jag numehro sedan tolff åhr hafwer anwändt all möjeligt möda, och det icke til min egen, utan til de Studerandes Nytta, emedan jag alla mina Penningar och Medel, hwarföre andra och alla inrikes boktryckare hafwer uphandlad sig stora hus och mera, bara och allena hafwer anwändt til böcker, i förhoppning at giöra derwid såsom en trogen Patriote, och förmågo det af Hans Kongl. Mayt. allernådigst til mig förlänte Privilegio.

Då jag nu i sådan hast til Eders Magnificence och Venerandum Consistorium Academicum affärdar min öd-miuka berättelse, så bediar jag tillika om Ursäckt, om något i anseende til Språken eller sielfwa fördrag skulle wara felat.

För öfrigit framhärdar jag med ödmiuk Respect

Eders Magnificence och Venerandi Consistorii Academici

ödmiukaste tienare

Gottfried Kiesewetter.

Stockholm d. 19 Jan: 1747.»Konsistorium tog genast hand om denna sak, hvilken vid första anblicken syntes innebära ett farligt hot mot den svenska bokhandeln, och detta skedde dels genom att infordra ett yttrande därom af universitetsbibliotekarien Anders Norrelius, hvilken samtidigt också var inspector bibliopolii, och dels genom att afsända professor Asp till Stockholm för att i detta ärende uppvakta Censor librorum, den insiktsfulle Niclas Oelreich.

Bibliotekarien Norrelii skrifvelse, som meddelades den 21 januari, innehöll i korthet, att akademie bokföraren i enlighet med sina privilegier af den 11 augusti 1721 vore fri från all borgerlig tunga och att han ej finge åtnjuta densamma fullständigt, om han likväl skulle erlägga tull för importerade böcker; att aldrig förut någon bokhandlare blifvit med sådan afgift betungad; att om en sådan tull lades på böckerna, skulle dessa fördyras först för bokhandlaren och sedan för köparne; och för öfrigt skulle de allmänna biblioteken med deras små anslag komma att lida genom införandet af en sådan åtgärd, ty de kunde då naturligtvis ej köpa så mycket som förut,

och på grund häraf blef hans mening att alldeles afstyrka den föreslagna tullen.

I bref till akademiens rektor den 26 januari samma år meddelade den nyssnämnde professor Asp, att han besökt censor librorum i Stockholm för att skaffa sig underrättelse om den föreslagna boktullen och han hade då af honom erhållit följande upplysningar — — — — — —

2. »Sedan Censor Libb. giordt sig om altsammans noga kunnig, gaf han in det betänkande, thet han och i dag läste op för mig, som war wäl och solide skrifwit på thet sättet, att här äro åtskillige slags Bokhandlare, soml. komnautifrån hit, såsom til Lund, gifwa ingen tull men draga likwäl en hop pggr ur riket; soml. äro commissionairer för utlänningar och sälja böcker som mäklarne kläden; soml. äro inbyggare i riket och draga alla borgeri. onera. The sidst nämnda anser han med många skiäl ej kunna med mera afgifter graveras.

3. Hwad Kiesewetter angår såsom en privilegierad Academisk Bokförare, sade H. Oelreich sig så mycket mindre gifwit honom then ringaste anledning til thet han uti V. Consistorio incaminerat, som han sielf wäl wiste at privilegia sint sancte servanda och böra ingal. komma in quaestione. Hwad altså är af Kiesew. andragit, är mera af en sielftagen frucktan än någon honom giord föreställning.»

Sedan denna hotande storm lyckligen afvändts, fortsatte Kiesewetter ännu några år med sin verksamhet som bokhandlare, tills ålderdomen i förening med minskad synförmåga, tvang honom att upphöra därmed på hösten 1757, då han hos konsistorium anhöll om afsked som akademiens bokhandlare med begäran att få öfverflytta befattningen på sin mångårige medhjälpare Christian Eberhard Steinert.

I sin inlaga därom framhöll han först och främst, att hans förhållanden ej tillåtit honom att ständigt vistas i Uppsala, utan hade han måst uppdraga åt denne Steinert att sköta bokhandeln därstädes, och han trodde sig kunna märka att universitetets myndigheter med välbehag upptagit hans verksamhet i detta afseende. Som Eberhard Steinert tjänstgjort vid denna hans boklåda under mer är 24 år, och det både under Russworms och Kiesewetters tid, ville han gärna bereda honom någon hjälp i hans svaga för-hållanden, och föreslog därför att Steinert med konsistorii medgifvande skulle efter honom få öfvertaga boklådan, till att börja med tre under år. Om han under denna tid upprätthållit bokhandeln till såväl konsistorii som de studerandes nöje, samt dessutom godtgjort den skuld till Kiesewet-ter, i hvilken han iklädt sig, då han öfvertog bokhandeln, så tog sig denne friheten att föreslå honom till sin efterträdare, men han förbehöll sig likväl att under akademiens beskydd få hafva kvar sin bokhandel i Stockholm.

Genom en sådan anordning hoppades Kiesewetter, att Steinert skulle kunna erhålla medel att gifva sina barn lämplig uppfostran, och han trodde också, att denne så mycket bättre skulle kunna sköta sin affärsverksamhet, som han lämnat honom ett, som han sade, större förråd af böcker på kredit samt fogat anstalt att från utlandet erhålla sådana, som vid tillfället saknades i boklådan, såvida ej krigsoroligheterna lade hinder i vägen.

Sedan Steinert själf kort därefter till konsistorium ingifvit en ansökning af ungefär samma innehåll som den föregående, öfverlämnades detta ärende till prof. Asp och bibliotekarien B. Frondin att däröfver afgifva sitt yttrande, och detta blef i alla afseenden gynnsamt för Steinert. De utsedde granskarne uttalade sålunda sitt bifall till ansökningen, »emedan Factorn Steinert under den tid af 24 år, som han härstädes jämt förestått den Academiska Boklådan, haft tillfälle at uti de til detta wärk hörande göromål förwärfwa insigt och erfarenhet, och derjemte genom besynnerlig flit och sorgfällighet uti dess anförtrodde syssla samt et alfwarsamt, stilla och beskedeligt opförande giordt sig både wäl känd och förtient til ömt behiertande af dess swaga wilkor och ringa utkomst, warandes han äfwen sin-nåd, ifall han ärhåller ofwannämnda sin åstundan, at framgent här wid Academien sig uppehålla».

Efter ett så förmånligt utlåtande, som vederbörande dä ansågo sig hafva skäl att afgifva, var utgången af den nämnda ansökningen ej längre tvifvelaktig, utan Steinert utnämndes till akademiebokhandlare redan dagen efter angifvandet af detta betänkande eller den 3 december 1757.

Att döma af samtida uppgifter från Uppsala, blef äfven denna boklåda ej hvad man hoppats, utan i stället var densamma illa försedd med behöfliga arbeten — troligen i första rummet beroende på innehafvarens fattigdom

— och var för öfrigt af sådan beskaffenhet, att densamma ingalunda motsvarade de fordringar, man hade rätt att ställa på en sådan institution. Den omtalas också jämförelsevis sällan i konsistoriiprotokoUen, och bland det lilla, man känner därom, må åtminstone nämnas, att inspektionen öfver densamma några år efter Steinerts tillträde flyttades från kanslikollegium och det akademiska konsistoriet till censor librorum, dåvarande presidenten i kommerskollegium Niclas von Oelreich.

I april månad 1771 anmälde sig hos konsistorium studeranden af Västmanlands-Dala nation Magnus Swederus till erhållande af rättighet att idka bokhandel i Uppsala. Han hade studerat vid akademien under en tid af åtta år samt hade sedermera två år varit anställd i bokhandel i Stockholm hos bibliotekarien Gjörwell, från hvilken han medförde goda vitsord. Emot denna ansökning hade dock den förutvarande bokhandlaren inlagt sin protest under förmenande, att hans privilegier skulle vara tillräckliga att utestänga hvilken annan bokhandlare somhelst, och på samma gång begärde han att konsistorium måtte bibehålla honom vid de rättigheter, som han en gång undfått. Med anledning af denna frågas invecklade beskaffenhet uppdrog konsistorium åt universitetsbibliotekarien Frondin att närmare utreda densamma. Denne fann dock betänkligt att bifalla Swederi begäran, emedan akademien ej förut haft mer än en bokhandlare; för tillfället rådde i landet en allmän penningbrist, som nog skulle göra afsättningen för boklådans innehafvare mindre än förut, och därför vore det obarmhärtigt att genom beviljande af den föreliggande ansökningen sätta Steinert ur stånd att försörja sig med sin handtering.

I öfverensstämmelse med Frondins utlåtande fattade konsistorium beslut att afslå Swederi begäran och att följaktligen bibehålla den förre bokhandlaren vid sina privilegier. Häremot reserverade sig dock juris professorn P. N. Christiernin, som ansåg, att konung Karl Gustafs privilegier af den 27 Juni 1655, hvilka bibliotekarien Frondin åberopat, ej kunde hindra in- eller utländske bokhandlare att besöka Uppsala med sina lager och försälja dem, utan att stadens borgmästare och magistrat kunde lägga något hinder i vägen därför, och sålunda ansåg han sig ej kunna neka till Swederi anhållan. »Hwad Bokhandlaren Steinert angår,» tillade han, »tror jag för min del, at han ej kan uphjelpas utan penningar och kredit til Bokhandelens wederbörliga drift. Så länge de fela, har han ingen nytta af ett exklusivt privilegium på bokhandeln, men academien och ungdomen lider därigenom stor skada. Dessutom böra städer tilwäxa och utwidgas, ty innom en tid af 120 år tror jag bokhandelen så hafwa tiltagit, att den nu kan föda 2:ne bokhandlare, så wäl somfordom twenne, hwarigenom och så ungdomen och academiestaten kan blifwa bättre betjendt och undgå att twingas af monopolium, hwilket äfwen här tills hållit Upsalabokhandelen i lägerwall.» Vid ett följande kon-sistoriisammanträde påyrkade han också i sammanhang med detta sitt yttrande, att man skulle inbjuda främmande bokhandlare att sätta sig ned i Uppsala, »emedan boklådan här i staden är i ganska slätt tillstånd, så att både lärare och lärande måste med kåstnad, omwäg och olägenhet skaffa sig alla nyare brukeliga böcker och utkomna skrifter från Stockholm». Äfven denna framställning rönte ej något bifall bland de akademiska fäderna, utan dessa förblefvo vid sitt förra beslut.

Swederus fällde likwäl ej modet vid denna första motgång, utan ingaf mot slutet af året en till magistraten och borgerskapets äldste ställd ansökning att få blifva stadens bokhandlare, och som skäl till denna begäran framhöll han dels att någon sådan bokhandel icke fanns, och dels att ett dylikt företag »torde lända så till lustre som nytta för staden». Hans ansökning rönte också bifall hos vederbörande stadsmyndigheter och den 14 december 1771 antogs Swederus som borgerskapets bokhandlare mot villkor, att han skulle betala de för burskapet erforderliga afgifterna, ställa nöjaktig säkerhet för sex år och aflägga borgared.

Mot detta beslut anmälde emellertid akad. bokhandlaren Steinert och bokbindaren E. Sundman genast klagomål, som den förstnämnde fullföljde på högre ort. Det upptogs äfven mycket illa af konsistorium, som ansåg det som ett ingrepp i de akademiska statuterna, hvarför man vände sig till kanslern, men denne hänvisade målet utanvidare till kanslikollegium. Efter åtskillig skriftväxling bekräftades Swederus genom ett kungligt bref 1773 i sin egenskap af bokhandlare i Uppsala, »alldenstund ej något privilegium exclusivum för academiae bokhandlaren finnes wara utfärdadt samt det dessutom skulle medföra en skadelig påföljd, om bokhandeln, som så nära med studier och wetenskaper är förknippad, något monopoliskt twång blefwe underkastad». Stadens magistrat fick dock i samma bref en skrapa för sitt tilltag att utnämna bokhandlare med förbigående af den ämbetsmyndighet, som hade uppsikt öfver bokhandeln i riket.

Den 15 januari år 1774 aflade Swederus sin borgared, vid hvilket tillfälle han hade den bekante borgmästaren Yckenberg till kautionist. I början af 1780 antogs han äfven till akademiens bokhandlare, eftersom han »under de flere år, han här i staden hållit öppen boklåda, tillräckeligen ådagalagt, det han innehafver alla de egenskaper, som till bokhandelns drifvande erfordras».

Medan detta pågick, hade den gamle Steinert den 24 maj 1776 lämnat det jordiska. I hans bouppteckning, som utvisar en mängd utestående fordringar för böcker, upptogs hans gård, belägen i Svartbäcken och kvarteret Klostret, till endast 4,000 daler kopparmynt med anledning af dess förfallna beskaffenhet, och boklådan med dess lager värderades till 13,269 daler och 16 öre samma mynt. Vid en föregående bouppteckning på hösten 1759 efter Steinerts första hustru, Brita Borgstedt, upptogs icke boklådan uti inventariet, emedan densamma, enligt hvad vid tillfället meddelades, helt och hållet tillhörde Gottfried Kiese-wetter.1

1 Konsistorii arkiv. »Bouppteckningar 1765—1779.»

5Med Swederi antagande började emellertid bokhandeln i Uppsala skötas på ett mera praktiskt och tidsenligt sätt än förut. Själf var bokhandlaren Swederus en särdeles bildad och i flera vetenskaper, såsom företrädesvis teologi, klassiska och moderna språk samt historia, förfaren man och utvecklade äfven en ej obetydlig verksamhet som författare, öfversättare och förläggare.

Sin bokhandel öppnade Swederus i ärkebiskopinnan von Troils gård — belägen mellan nuvarande Stockholms nations hus och Riddartorget — där han, att döma af samtida kataloger och tidningsannonser, kunde erbjuda allmänheten ett ganska väl försedt och omväxlande lager. Som exempel på den tidens bokpris kunna anföras följande mer allmänt begagnade arbeten: Acrels kirurgiska händelser, 18 daler k:mt; Bergman, beskrifning öfver jordklotet, 42 dal.;1 Baelter, predikningar, 24 dal.; Busser, beskrifning öfver Upsala, 21 dal.; Buchner, Concordans, 90 dal.; Ciceros orationer med svenska noter, 9 dal.; Cornelius Nepos med dito, 9 dal.; Drangel, anmärkningar om Svea rikes lag, 18 dal.; Duraei fysik, 10 dal.; Gråberg, katekes, 18 öre; Hoffberg, inledning till naturens kännedom, 6 dal.; Kräk, fransk grammatik, 3 dal.; Linné, systema naturae, 120 dal.; Lissander, svenska trädgårdsskötseln, 9 d.; Pontoppidan, collegium pastorale practicum, 24 d.; Sahlstedt, fransk grammatik, 1 dal. 24 öre; Serenius, engelskt lexicon, 72 dal.; Tuneld, geografi, 15 dal.; Wilskman, ecclesiastiqve verket, 42 daler.

Ar 1772 inrättade Swederus en läsecirkel för utländska tidskrifter och tvenne år efteråt ett lånebibliotek, hvil-

1 Detta arbete, af hvilket första upplagan utkom 1776 i 550 exemplar, var så begärligt, att det slutsåldes på ett halft år, hvarför en ny omarbetad upplaga trycktes kort därefter.ket i synnerhet utgjordes af historiska arbeten och romaner. Som lokalen för hans första boklåda snart blef för trång, flyttades densamma 1775 till Axbergska huset vid stora torget, »der hwar och en», som det heter i en samtida annons, »til nöjes skal blifwa betjent». Samma år inledde Swederus affärsförbindelser med England och var sedermera bra försedd med den engelska marknadens alster. Till bestämmelserna vid anskaffandet af sådana böcker hörde att 20 procent af deras pris skulle erläggas på förhand. Engelsk litteratur började nu något mera än förut blifva föremål för allmänhetens köplust, och ungefär samtidigt hade engelska språket blifvit ett undervisningsämne vid akademien, där det då föredrogs af hofjunkaren C. G. Mannercrantz, och till dess befrämjande förlade S. en läsebok, som utkom under titeln »English Miscellanies».

Bland Swederi öfriga och ej så få förlagsartiklar kunna nämnas: Gezelii, biografiskt lexicon öfver namnkunnige och märkvärdige svenske män; Melanderhjelm, Fundamenta astronomin samt Stockholms Magazin, 3 delar.

Alltifrån inrättandet af sin första boklåda stod Swederus i liflig affärsförbindelse med Tyskland och Frankrike, och för att inhämta närmare kännedom om bokhandelns förhållanden företog han åren 1774—1787 flera utrikes resor och besökte då Europas hufvudstäder med undantag af Italien. Han utsträckte äfven sin affärsverksamhet till allt flere svenska städer, ägde boklådor och lånbibliotek i både Stockholm och Åbo samt brukade infinna sig på marknaderna, företrädesvis i Västerås, Örebro och Karlstad, med boklager. I en tidningsannons från år 1777 heter det sålunda: »Bokhandlaren Swederus ämnar äfven detta år med ett assortiment böcker besöka Hindersmässomarknadi Örebro, däräst böckerna hos honom försäljas til samma priser som i Stockholm, hwilket

för ortens hugade köpare kungöres. De som åstunda några större werk eller con-tinuationer af böcker, som ©reqvirerade ej gärna medtagas, kunna nu som förut derom correspondera.» Kataloger fingo köparne vid tillfället gratis.

Ett kraftigt bevis för omfånget af hans affärsverksamhet lämna katalogerna öfver hans boklager. Tvenne sådana finnas införda i »Stockholms-Magazin» för 1781, af hvilka den första öfver medicinska och naturvetenskapliga arbeten upptager 16 tätt tryckta sidor och den andra öfver teologisk litteratur omfattar 8 sidor.

Såsom något egendomligt för den tiden kan anföras, att Swederus år 1787 anklagades af bokbindarne i Stockholm, emedan han sålde inbundna arbeten, hvilket de uppfattade som ett ingrepp i deras rättigheter. Akademiska konsistoriet, som hade att behandla frågan, tog dock genast hans parti och anhöll hos kanslern om skydd för bokhandeln, hvarefter kanslikollegium meddelade ett formligt tillstånd för akademie bokhandlaren att få sälja såväl bundna som obundna böcker.

Bland Swederi litterära arbeten intaga de af honom år 1784 utgifna »Tidningar för svenska bokhandeln» ett framstående rum. Dessa publikationer, hvilka voro de första af detta slag i Sverige, utkommo en gång i veckan och deras uppgift var att ersätta de förut brukliga katalogerna samt att tjäna som ett annonsorgan för landets alla bokhandlare. De innehöllo mest annonser och referat af nya arbeten, och under sommaren 1784 infördes i dessa tidningar en förteckning öfver de viktigaste i Leipzigs mässkatalog för detta år upptagna arbeten. Företagetrönte emellertid så liten uppmuntran, att utgifvaren blef tvungen att upphöra därmed vid årets slut, och samma öde drabbade de af honom utgifna »Lärda tidningar ifrån Upsala» 1785—1786.

Ar 1788 uppsade Swederus sitt burskap som bokhandlare i Uppsala, ingick 1789 på den prästerliga banan och utnämndes följande året till domkyrkosyssloman i Västerås.1 Under tiden hade han som kompanjon upptagit sin flerårige medhjälpare Lars Gustaf Berglund — längre fram äfven hans måg — och denne blef sedermera ensam ägare af den akademiska boklådan.

Vid slutet af 1700-talet funnos i Uppsala ej mindre än tre boklådor på en gång, af hvilka tvenne uppstått under detta sekels sista decennium, och dessa voro den Akademiska eller Berglunds, Silverstolpes och Holmbergs, hvarjämte en ej obetydlig afsättning af böcker, såväl då som längre fram i tiden, ägde rum på boktryckeriet.

För dessa inrättningar vilja vi lämna en redogörelse, men måste då förutskicka den upplysningen, att materialet, i likhet med hvad förhållandet varit under de tvenne föregående århundradena, är både knappt och svåråtkomligt, och vi frukta därför storligen, att föreliggande försök att skildra den äldre bokhandeln i universitetsstaden är behäftadt med många fel och saknar behöflig fullständighet hvad de förekommande uppgifterna angår. Några af dessa ofullkomligheter, stå dock numera ej att afhjälpa,

1 Till hans senare lefnadsöden hör, att han undergick pastoralexamen 1806, anställdes som själasörjare vid den i Västerås förlagda vargeringsafdelningen 1808 och erhöll därför titeln af fältprost 1809. Han slöt sina dagar vid 88 års ålder den 19 mars 1836 i Uppsala, och fick då sin sista lägerstad utanför södra muren af Helga Trefaldighetskyrkan, hvarest ett järnstaket omsluter den plats, som gömmer hans och hans båda hustrurs stoft.och dit hör saknaden af litterär kvarlåtenskap efter flera af de män, som haft till lefnadsuppgift att bland sina medmänniskor sprida den bokliga verksamhetens produkter. När en bokhandlare i forna tider lämnade det jordiska eller af annan orsak upphörde med sin verksamhet som sådan, var det alldeles som om hans närmaste omgifning ej fått något annat att göra, än att fortast och grundligast möjligt bortsopa alla spår af att också han en gång varit till och gjort sin insats, stör eller liten, i det medborgerliga och vetenskapliga lifvet, ty i sådan grad har man vanligen skyndat att till förstöring lämna alla till hans sysselsättning hörande intyg såsom handelsböcker, kontrakt, lagerkataloger och allt sådant, som, om det i stället bevarats, hade kunnat lämna värdefulla upplysningar om den i fråga varande bortgångne.

Detta förhållande har, egendomligt nog, fortfarit ända in på senare tider, utan att de, som saken vidkommer, gjort något för att bevara hågkomsten af dessa män, fastän det varit så lätt genom att lämna dylika handlingar till förvaring i något af statens bibliotek. Endast ett par exempel hafva vi funnit på omvårdnad af sådan

kvarlåtenskap, och dessa göra ett glädjande undantag från den allmänna regeln om tanklös, beklagansvärd och radikal förstöring i detta afseende.

Som platstidningar från början af 1770-talet blefvo en verklighet i Uppsala, har man dock sedan erhållit någon ersättning för de massor af dokument, som på detta sätt uppoffrats, och till vinnande af närmare kunskap om det förevarande ämnet, hafva vi ansett vara lämpligt att ur deras tillkännagifvanden hämta upplysningar och meddela dem i form af noter under texten. Detta göra vi äfvenså mycket hellre, som endast högst få bidrag till kännedomen af den äldre bokhandeln i Uppsala kunna erhållas ur de samlingar af officiella dokument, som finnas i universitetets och stadsmagistratens arkiv.

Att börja med redogörelsen för den akademiska boklådan, som vid ofvan uppgifna tidpunkt ägdes af den nämnde Lars Gustaf Berglund, var densamma inrymd i hans hus vid Stora Torget, där den också förblef i många år, och det under samma persons ledning. Berglund själf var en särdeles duglig och insiktsfull person, hvilken ordentligt skötte sina befattningar vid akademien eller som både bokhandlare och bokauktionator.

Berglunds boklåda omtalas första gången 1793 i de platstidningar, som ännu finnas i behåll på universitetsbiblioteket i Uppsala, samt då med afseende på en rekvisition af böcker från utlandet,1 och under de följande åren nämnes densamma många gånger därstädes, ty ägaren var nog klok att inse nyttan af en ofta upprepad annonsering, och hans affär synes hafva uppfyllt allmänhetens billiga anspråk på en sådan. Boklådan synes också hafva varit bra försedd äfven med främmande litteratur,2 och med utlandet stod Berglund i så god förbindelse, som kommunikationer och andra förhållanden medgåfvo. Bokrekvisi-

1 »De som denna War åstunda genom K:gl Acad. Bokhandeln införskrifwa några utländska Böcker, behaga innom 14 dagar inlemna sina Reqvisitioner på Boklådan jemte 25 Procent af Böckernas wärde.»

(Upsala Academice och Stads Tidning den 7 mars 1793.)

2 »Uti Academ. Bokhandeln: Castellionis Biblia Sacra 1778, 8:vo maj. 1 R:d 32 ss. Seilers Theologia Dogm. Polem. 1789, 8:vo, 2 R:d 16 ss. Mosheims Elementa Theol. Bogmat. 11 Vol. 1781, 8:o 1 R:d 32 ss. Vol. l:mum 1798, 8:o 2 R:d 8 ss. Versuch einer Kritik der Religion und äller Religiösen Dogmatik 1790. 8:o 1 R:d 4 ss. Carpzow Epist. II:ce Apocryphce etc. 1776, 8 ss. Cocceii Lexicon Hebr. & Chald. ed. J. C. F. Schulz, II Tomi 1793, 96, 8:o 12 R:d.»

(Upsala Tidning den 30 mars 1799.)tionerna omfattade mest Tyskland och Danmark, någon gång inköptes böcker från England, men den franska bokmarknaden nämnes icke bland tidningsannonserna. Vid rekvisitionen borde man vanligen erlägga en viss procent af böckernas inköpspris som säkerhet för att de skulle uttagas. Härtill kom stundom assurans af böckerna under krigstider, för att man skulle kunna få ersättning för dem, ifall de råkade i fientliga händer. Som exempel på att skadestånd kunde erhållas i sådant fall, äfven från annat håll, må anföras att kanslern, som vid tillfället var kronprinsen Karl Johan, i början af december 1810 gaf sitt bifall därtill, »att kostnaden för de Engelska Böcker, som bokhandlaren Berglund för Academiska Bibliotheqvets räkning låtit i London inköpa, men hwilka af en Dansk kapare blifwit förleden Sommar upbragte och försålde, må med en summa af Sextio Sju Rdr 44 s. Bxo af Kongl. Academiens Medel och Reserve Fonden godtgöras».

Berglund utvecklade äfven någon verksamhet som förläggare och utgaf bland annat åtskilliga ordböcker i främmande språk.1

Berglund åtnjöt också konsistorii synnerliga förtroende. Då bokhandeln vid ett tillfälle år 1809 kom på tal i det akademiska konsistoriet, yttrades om Berglund, att han »med berömlig omtanka och drift anskaffat alla de såwäl äldre som nyare böcker, hwilka genom honom blifwit reqvirerade, och det på så billiga wilkor, som af någon bokhandlare kunnat begieras» — ett yttrande, som veder-

1 »De på Academiska Bokhandelns förlag tryckte Lexica, Möllers Tyska, Brismans Engl. och Dähnerts Tyska, Swenska och Frans, äro under min från-waro hos Herr Handelsman Wappengren för wanliga priserna til försäljning inlämnade. Upsala den 23 Mars 17%. L. G. Berglund.»

(Upsala Tidning den 24 mars 1796.)börande ej heller under den följande tiden hade skäl att jäfva.1

Den andra boklådan i ordningen i Uppsala under denna tid ägdes af litteratören och fil. magistern Gustaf Abraham Silverstolpe. Han var en af medlemmarne i den beryktade »Juntan», hade relegerats från akademien år 1800 för sitt uppträdande vid den högtid, med hvilken man i Uppsala ville fira kröningsfesten i Norrköping, och var för öfrigt känd som anhängare af den Kantska filosofien. 2

Sin bana som bokhandlare började Silverstolpe genom att inrätta boklådor i Stockholm och Uppsala på en gång. Bokhandeln i Uppsala torde hafva tagit sin början redan 1795, fastän han först året därefter erhöll privilegium därpå.3 Bokförsäljningen ägde först rum i prof. Neikters hus och sedan flyttades densamma 1796 till nedra vånin-

1 Äfven i andra förhållanden än som bokhandlare sökte Berglund gagna det samhälle, hvilket hän tillhörde, och sålunda är det väl förtjänt att bringas till eftervärldens kännedom, att han, som var en stor vän af kroppsöfningar, år 1814 tillsammans med akad. räntmästaren C. D. Hierta, apotekaren Görges, rådman Tillman, handelsidkarne Häger och Littorin samt källarmästaren Lindeman stiftade den första simskolan i Uppsala — då en stor nyhet — och som lärare vid denna nyttiga inrättning tjänstgjorde C. G. Grahl, något längre fram i tiden kyrkoherde och prost i Nora.

2 I en till Upsala tidning år 1795 insänd artikel om Kants filosofi yttras bland annat: »En äckta Kantisk svärmare är odugelig till Informator i Theologi, Jurisprudence och Medicine och passar knapt till Bokhandlare.» — Författaren till denna uppsats, hvilken användt signaturen P. N. C, var troligtvis juris professorn Pehr Niclas Christiernin.

3 »Hos undertecknad som bor i Prof. Neikters hus finnes till Salu Creutz's och Gyllenborgs samt Manderströms bitterhets Arbeten; på samma ställe kunna alla Onsdags och Lördagsförmiddagar före klockan 11 Cataloger på min boksamling gratis erhållas. G. A. Silverstolpe.»

(Upsala Tidning den 28 februari 1795.)gen i Skytteanum.1 I början af 1801 fick den plats i d:r Winboms hus vid Vaksalagatan; knappt ett år därefter förekom den i öfverstelöjtnant Voigtlenders gård vid Köpman- [Svartbäcks-]gatan och i slutet af februari 1802 hade den hamnat i »Handelsman Borells hus wid stora Torget i det Rum, som Apothekaren Harder för detta till Apothek nyttjat».

Boklådan i Uppsala torde Silverstolpe mest hafva skött genom ombud och såsom sådana nämnas Johan Wilhelm Netherwood samt »notarien» och husägaren N. G. Fahlström, hvilken någon tid äfven innehade ett lånbibliotek i staden.2 Hvad bokförrådet angick, så funnos

»De som genom mig behaga införskrifwa Böcker, kunna anmäla sig alla Onsdags- och Lördagsförmiddagar, innan kl. 11. Förskrif ningen kommer att göras i medio af innevarande månad. G. A. Silverstolpe.»

(Upsala Tidning den 4 mars 1795.)

1 »Sedan jag nu ärhållit Kongl. Maj:ts Privilegium at här i Staden idka Bokhandel, får jag härmedelst tilkänna gifwa at så wäl inländska som utländska Böcker finnas til Salu på min Boklåda i Skyttianska Huset, där äfwen skrifwen Förteckning på dem kan beses. Därsammastädes emottagas äfwen Bok-reqvisitioner, då en tredjedel af den reqvirerade Bokens wärde ärlägges. G. A. Silverstolpe.»

(Upsala Tidning den 13 augusti 1796.)

2 För kännedomen om hvad ett lånbibliotek i Uppsala hade att bjuda på i början af 1800-talet, meddelas här följande annons af den nämnde Fahlström:

»Lån-Bibliotheket i Herr Öfwerste Lieutenanten Voigtlenders Träbyggnad [»i den så kallade Trähästen», som det heter enligt en föregående annons] wid Köpmans-Gatan är förökt med följ. nya Böcker och Skrifter: Aurora, en Romantisk Målning af Forntiden, af Författaren till Rinaldini; 2 Delen Öfwers. Örebro 1801. — Om Människoslägtets Ursprung, af Zöllner, Öfwers. Sth. 1801. — Agnes von Zilien, Roman af Schiller. Öfwers. 1

Del. Strengn. 1801. — Den sista Eloisa, Bref. Öfwers. 1 Del. Link. 1800. — Röfware-Anföraren Ronaldo Rinaldini, Romantisk Historia från det förflutna Århundradet, Öfwers. 1 Del. Sth. 1801. — Den olycklige Casseuren. Resor uti Jämmerns och Eländets werld, af Spiess. Öfwers. Link. 1800. — Regerande Hertigen Carl "Wilhelm Ferdinands af Brunswik Lefwernes Beskrifning, af Armfelt. Sth. 1801. — Dag-Bok öfwer Blockaden af Genua 1800; Förf. af en på stället warande Swensk. Sth. 1801. Med Charta. — Nyare Theater-Stycken af Kotzebue l:sta Delens 1 Häfte; Öfwers. af Euren. Sth. 1798. — Spök-Striden. En Pendent till Schillers Andeskådare. Sth,däribland naturligtvis åtskilliga arbeten af Kant och andra tyska filosofer.

Själf ägde Silverstolpe, såsom det heter om honom i Biographiskt Lexicon »intet sinne för ordning, hushållning och affärer», och under sådana förhållanden kunde bokhandelsverksamheten ej heller länge uppehållas. Han tvangs följaktligen att snart göra cession; under sommaren 1803 omtalas »/. d. Silfverstolpes Boklåda» och redan året förut hade »Det Silfverstolpiska Huset», där värden i forna tider hållit sina kalas för» Juntans» revolutionärer, fått en ny ägare i kapten Axel Johan Goes.

Af samtida tillkännagifvanden i platstidningen ser det ut, som om Magister Anders "Wiborg, en duglig och ord-ningsälskande man, hvilken förestod Silverstolpes boklåda i Stockholm, några år äfven skött dennes affär i Uppsala, sedan den förre ägaren visat sig vara alldeles omöjlig därtill, och sedan förlade han sin affärsverksamhet till Stockholm. Det förtjänar anmärkas att denna boklåda, som "Wiborg förestod i Uppsala — som administratör eller ägare, kunna vi ej afgöra — utmärkte sig för ett den tiden ovanligt stort förråd af musikalier, hvarpå ett exempel här nedan må anföras.1 —

1801. — Camilla eller Målning af Ungdomen; af Fru D'Arbian född Burney, Förf. till Ewelina och Cecilia med Företal af Forster. Öfwers. 1 Del Sth. 1801. — Läsning i Ett och Annat, 4 Häftet. Sth. 1801. — Donald Campells Land Resa till Indien och Fru Paolinos och Bartolomea Resor uti Indien. Sammandrag af Ödmann. Sth, 1801. — Familien von Halden, Roman af Lafontaine, 6 Delar. Öfwers. Sth. 1799

och 1800. — Sympadten, Moralisk Berättelse af Mercier. Öfwers. Sth. 1797.------

Äfwen tillkännagifwes, til Resp. Läsares underrättelse at Lån-Bibliotheket hädanefter endast hålles öppet på Föremiddagen emellan Kickan 8 och 10, samt på Eftermiddagen ifrån Klockan 2 till 4 alla Söckendagar; men är tillslutet alla Sön-och Högtidsdagar.»

(Upsala Tidning den 8 augusti 1801). 1 »I Mag. Wiborgs boklåda säljes följande Musikalier: Airs et chansens pour le Clavecin, composés p. Kraus, h. 1. R:d 36 ss.Johan Christopher Holmberg, innehafvare af den tredje Uppsalaboklådan med början från 1790-talet, hvilken 1798 erhållit rättighet att idka bokhandel i alla städer, där ej privilegia exclusiva förekommo, anmälde hos det akademiska konsistoriet 1802, att han hade för afsikt att upprätta en bokaffär i Uppsala. I verkligheten hade detta dock skett redan förut, och det var 1793, då Holmberg enligt nedanstående annons inrättat en sådan med lokal i riksrådet De Geers hus vid Kungsängsgatan,1 och 1803 hade han för detta ändamål hyrt rum »i handlanden Borells gård».

Om beskaffenheten af denna kortvariga, men som det synes väl skötta filialboklåda torde annonserna gifva de

Violin-Qwartetter af Vikmansson, 3 R:d 16 ss. Musiken til Tand-Doktorn, 1 R:d 16 ss. Clawer-Utdrag af musiken til Comedien de begge Crispinerne, 1 R;d 24 ss. Violin-Solo af Muller, 1 Riksd. 12 ss. Arier ur de på K. Theatern, ifrån dess första inrättning, upförde Operor. 4 haft. 1 Riksd. 24 ss. Samling af Marcher och Balletter utur samma Operor, 3:ne häften, 2 Riksd. 24 ss. Intermeder til Amphitrion af Kraus, bestående af Arier, Choeurer och Balletter, 2 R:d 24 ss. Swen-ska Messan, 20 ss. Fredmans Sånger, 2 R:d 24 ss. Elers Glada Qväden, 24 ss. Haydens Oratorium Skapelsen, 3:ne haft. compl. 4 R:d. Faworit-Coupletter utur Hemligheten af Solie, 18 ss. Capricio af Lithander, Bihang till Musikaliskt Tidsfördrif för år 1801, 18 ss. Ouverturen til Dido och Aeneas 12 ss. Fiskarstugan, Cantat af Bellman, Musiken af Kraus, 12 ss. Några underrättelser jämte ÖfningsExempel och lätta stycken för Begynnare uti Klawér spelning, 1 R:d 6 ss. Meck-lins Underrättelse för Begynnare i Tonkonsten med Tabell, innehållande Skalorne för Klawér, Violin, Altviol och Violoncelle, jemte några Öfningsexempel för Violin, h. 24 ss. Skaldestycken satte i Musik 12 Delar häftade å 36 ss. Delen. Musikaliskt Tidsfördrif, ifrån och

med 1789 til och med 1804 Complett 16 årgångar, hwarje årgång bestående af 30 Nummer (utom lista årg. som endast utgör 14 Numror) å 6 ss. N:r gör 3 R:d 36 ss. årgången alt R. G. M.»

(Upsala Tidning den 12 januari 1805.)

1 »Under instundande Jubel-Fest finnes här i staden ett fullkomligt Assor-timent Böcker af Boktryckaren och Bokhandlaren J. C. Holmbergs förlager uti hans Försäljnings-Magazin i Hans Excell. Riks Rådet De Geers hus på Nybrogatan wid Stora Torget.»

(Upsala Academios- och Stads Tidning den 4 mars 1793.)bästa och på samma gång nästan enda nu bekanta upplysningarna.1

I augusti månad 1805 lät Holmberg i Upsala Tidning införa följande annons:

»Undertecknad som alt framgent tänker at hålla öppen Boklåda här i Upsala, åstundar en skickelig och pålitelig man til Commissionaire; hwilken emot full och laglig borgen, får emottaga et ansenligt Assortiment af Swenska och Utländska Academiska böcker m. m. som uti min bok-

1 »Till Salo finnes:

I Holmbergs Boklåda följande nya Böcker:

Kloster-Barnen af M. Roche, 3 Delar. 3 R:d. Louise K*** en Rewolutions Scene i La Vendée 32 ss. Elisas Testamente til sin dotter Henriette å 16 ss. Det hemliga förbundet, Ande-Historia, 24 ss. Grewesmöhlens och Girss om for-monligaste sättet att anwända Trädes-Jorden m. m. tills. 36 ss. Alla beställningar emottages och nya Cataloger utdelas gratis.» (Upsala Tidning den 23 oktober 1802.)

»Djurbergs utförliga Geografie sjunde delen, innefattande: Sydwästra delen af Asien med Karta öfwer Asiatiska Turkiet, är af Trycket utkommen och säljes i Holmbergs Boklåda för 1 R:d 8. ss. Exempl. Der finnes Musikaliskt Tidsfördrif för 1801, 2 och 3, samt enfärgade och Marmorerade Papper. Med detta blad följer en ny Catalog.» — (Upsala Tidning den 9 februari 1803.)

»De Herrar som bestält böcker kunna nu i Holmbergs Boklåda afhämta dem.» — {Upsala Tidning den 19 februari 1803.)

»De Hög- och Respective Herrar som genom undertecknad åstunda Böcker ifrån Tyskland och flere Riken efterskrifne, behagade innom Mars månads slut inlemna Reqvisition tillika med ungefär 15 pro Cent af de begärde Böckernas wärde. Leipziger mess Catalog för åren 1800, 1801 och 1802 äro på Boklådan at tilgå och hemtaga mot pant. Man försäkrar om de drägeligaste priser. Upsala den 21 Februari 1803.

Joh. Chr. Holmberg.» —

(Upsala Tidning den 26 februari 1803.)

»I Holmbergs Boklåda — — Formulair till Lottsedlar för dem som wilja bortspela några Mobilier til nästa dragning på Nummer Lotteriet å 12 ss. satsen. Lånsedlar mot pant. Hyres-Contracter. Etiqvetter til Winer, Liqueurer af alla sorter, Bränwiner, Oljor samt Tobak m. m.» (Upsala Tidning den 26 februari 1803.)handel erfordras, emot wissa procent. Arfwode, fria rum, ljus och wed; widare kan härom Corresponderas på Stockholm. »

Om något svar härpå ingick, är ej bekant, men den Holmbergska boklådan i Uppsala afhöres ej vidare.

Det torde behöfva återkallas i minnet till eftervärldens kännedom, att Holmberg, som var en duglig och pålitlig affärsman, och därför med loford omtalas af sina samtida, äfven idkade en rätt stor förlagsverksamhet, och bland af honom utgifna skrifter torde nog främsta rummet intagas af Busser, utkast till beskrifning öfver Upsala, hvilket förträffliga arbete utkom åren 1769 och 1773. —

I samband med den ofvannämnda bokhandeln i Uppsala torde äfven böra omtalas den bokförsäljning, som ägde rum på akademiens boktryckeri, och det under en längre följd af år. Att döma af nedanstående och en stor del af

därmed jämförliga tillkännagifvanden i ortens tidningar, var den ej af obetydlig beskaffenhet, och på samma gång upptaga dessa publikationer en samling af de förnämsta arbeten, som utgingo från bokpressen i universitetsstaden. x —

1 »Utkomna Böcker för 1792, som finnas til köps på Boktryckeriet:

Ödmans strödda samlingar utur Naturkunnigheten til den Heliga Skrifts uplysning, 5 Flocken, a 9 ss.

Schröcks utkast til Christna Religionens och Församlingens historia, a 27 ss.

Gelleris Briefe nebst einer praktischen Abhandlung von dem guten Ge-schmacke in Briefen, a 12 ss.

Select and English Pieces in Prose and Poetry, Part 1. 2. med 2:ne Kopparstick, hwardera delen a 12 ss.

Paykulls Monographia Curculionidum Sueciae, a 24 ss.

Liljeblads Utkast til en Swensk Flora, eller Afhandling om Swenska wäxternas wäsenteliga kännetekn och nytta, med 2:ne Kopparstick, a 40 ss.

Höjers Åminnelse-Tal öfwer Högstsalige H. K. M. k. Gustaf 3, hållit inför Vestmanlands och Dala Landskap, a 4 ss.Sedan bokhandeln i Uppsala sent omsidor inträdt i ett bättre skede, och efterfrågan på böcker ökats i jämnt förhållande till en växande benägenhet för studier, började också flera andra personer rikta sina tankar åt denna affärsgren, och sålunda anmälde sig år 1809 hos akademiska konsistorium dels studeranden E. Bruzelius, och dels boktryckaren V. F. Palmblad & Comp. med begäran om tillstånd att få uppsätta boklådor därstädes.

I sin inlaga till konsistorium om detta ärende hade Bruzelius uttalat sin önskan, att det äfven måtte tillåtas honom att hafva ett lånbibliotek, men denna hans anhållan afstyrktes af bibi. P. Aurivillius och E. M. Fant dels emedan trenne boklådor redan förut funnos i staden, och dels för att man icke kunde hålla vederbörlig kontroll öfver en sådan inrättning. »De flesta anledningar», yttrade vid tillfället P. Aurivillius, »som bibliotekens egare småningom få att afvika från sina första grundsatser, äro flera och mera förledande, än att de beständigt skulle lemnas utan alt hänseende. Jag måste dock bekänna, att jag icke tror mig kunna uppgifva något förslag till en sådan högst nödig kontroll, emedan de onyttiga och skad-

Hedmans Åminnelse-Tal öfwer Högstsalige H. K. M. Gustaf 3, hållit inför Wermelands Landskap, a 4 ss.

Cardinalen Frans Ximenes Lefwerne, a 5 ss.

Abrégé de VEssai de Monsieur Locke, sur VEntendement Humain, traduit de VAnglais par M. Bossuet, på tryckpapper, a 24 ss. på Höll. papp. a 32 ss.

Höga Visan med Anmärkningar af Profess. Tingstadius, a 6 ss.

Grunderne til et Naturligt Finance-Systeme i jämförelse med wårt närwa-rande, a 16 ss.

Et Fruntimmers Afton-Tankar, med Företal af Herr Past. Sturm, a 5 ss.

Catalogus Prcelectionum in Academia Upsaliensi, a die 1 Octobris 1792 a 2 ss,

Sommar-Promenaden för 1792, a 12 ss.

(Upsala Academice och Stads Tidning den 16 februari 1793.)liga böcker, hvilka under långt flera titlar än Romaner och ströskrifter efter hand anskaffas och utan urskiljning utlånas, vanligen icke uppföras på de till allmänt bruk ämnade kataloger, utan endast på särskilda skrifna eller i tystnad tryckta listor.»

Följden häraf blef emellertid, att konsistorium i bref till kanslersämbetet afstyrkte Bruzelii ansökning i sin helhet, men troligen ändrades detta sedermera på högre ort, eftersom han likväl bosatte sig som bokhandlare i Uppsala någon tid efteråt. — Beträffande åter firman Palmblad & Comp., så hade konsistorium intet att invända emot deras anhållan, utan dess innehafvare erhöllo utan vidare tillåtelse att idka bokhandel i Uppsala.

I biografiska arbeten öfver svenske män uppgifves, att Bruzelius redan 1809 öppnade boklåda i närheten af stora torget i Uppsala, men att döma af samtida publikationer i tidningarna, synes han denna tid hafva skött något slags

»Commissionshandel» — möjligen med böcker — som han öfvertagit efter den förutnämnde »notarien» N. G. Fahlström, och på samma gång upptog han bok-reqvisitioner till Mag. Wiborgs boklåda.

Under våren och sommaren 1810 omtalas Bruzelii boklåda, för så vidt som vi kunnat finna, första gången under detta namn \ och sedermera återfinnas hans annonser ofta i platstidningarna så länge han var ägare af denna affär.

1 »I Bruzelii Bokhandel säljas: Frih. von Knigge om omgänget med människor, öfwers. efter 7:de förbättrade originaluppl. af C. E. Rademine. 3 del. h. 2 JRd. 20 ss. — Reglor för omgänget med Fruntimmer, pendant till omgänget med människor af Knigge, h. 28 ss. — Enkel och sund Lefnadsfilosofi för unga verldsborgare, h. 24 ss. — Robert eller mannen sådan han bör wara. 3 delar. h. 2 Rd. 12 ss. — Roberts testamente till sin son af Schindler L. 16 ss. — Elise eller Qvinnan i sinEmanuel Bruzelius hade redan som student skaffat sig en ovanlig allmänbildning och hans verksamhet som affärsman utgjorde också ett bevis därpå, ty boklådan hade nästan alltid att bjuda på en vald samling af både svensk och utländsk litteratur. Om hans företagsamhet vittnar för öfrigt dels att han sedan 1811 var boktryckare i Uppsala, och dels att han hade filialboklådor i Stockholm, Västerås, Örebro och Karlstad. Han idkade äfven en rätt betydlig förlagsverksamhet och den mest kända bland hans artiklar torde vara »Bibliothek der Deutschen Classiker» i 76 band, som han tillsammans med D:r S. P. Leffler utgaf under åren 1811—1821. Dessutom tryckte han äfven »Upsala Correspondenten,» hvilken då var en af Sveriges bäst skötta landsortstidningar.

Som ett ytterligare bidrag till kännedomen af den Bru-zeliska boklådan under ägarens senare lefnadsår, bifogas här nedan en annons därom hämtad ur hans tidning »Correspondenten» från början af 1831.1

fullkomlighet, af Fru Laroche. 2 delar. h. 1. Rd. 4 ss. — Dens. på Danska med grawyrer. Ppb. 2 Rd. — Elisas testamente till sin dotter Henriette, h. 16 ss. — Robert, eller Mannen sådan han icke bör wara. 2 delar. h. 1 Rd.»

(Elegant-Tidning den 11 juli 1810.)

1 »Till salu finnes:

i" Brazelii Bokhandel :

Svenska psalmboken, väl tryckt upplaga med perlstil, i exemplar å 40 s.

Hagbard och Signe; dramatisk dikt i tvenne afdelningar af R—a, h. 2 R.

Ingemann, "Waldemar Seier, historisk roman; öfvers, från orig. 2:dra uppl. af R—a. 3 delar, h. 4 R. Byron, Parisina, öfvers, af A. A. Afzelius, h. 12 s. — Bruden från Abydos, en österländsk berättelse i tvenne sånger; fri öfvers., h. 20 s.

Bäckström, Geografisk hand-atlas i 10 blad, för nybegynnare; utg. efter Stielers mindre atlas, med rättelser, tillägg och förbättringar, h. 1 R. 24 s.

Hågkomster från yngre åren och regeringstiden; af f. d. regenten i ett nord-asiatiskt rike (Gustaf IV Adolf) jemte en sann roman till lexa för andra, h. 24 s.

Bachwell, brännvinsbränning efter en förbättrad jäsningsmetod, hvarigenom en femtedel mera brännvin erhålles; jemte en fullständig anvisning att bereda

6Emanuel Bruzelius bortgick följande året med godt vedermäle af samtiden, och hans bokhandel sköttes sedermera under ett kortare skede af Elis Em. Bruzelius, till hvars åminnelse kan meddelas, att han ägde ett lånbibliotek1 och någon tid vidmakthöll den redan förut inrättade »Tidnings-Cirkeln» i staden.»2

Bokmarknaden i Uppsala erhöll äfven bidrag af den aktade Stockholmsfirman Fritze & Bagge, som alltifrån 1837, då densamma bildades, och öfver midten af 1850-talet stod i affärsförbindelse med universitetsstadens bokvänner. Någon ständig boklåda i Uppsala ägde dock firman icke, utan dess affärer sköttes på det sättet, att antingen ditsändes några af dess biträden med lager af i främsta rummet utländsk litteratur, eller också upptogos bokrekvisitioner för dess räkning af universitetslärare eller

enkla och dubbla brännviner och likörer, samt att af brännvin tillverka arrak och rom. 2:dra uppl. m. pl. h. 36 s.

Craelius, beskrifning öfver Säfs socken i Vesterdalarne och Stora Kopparbergs län, h. 32 s.

Egenhändiga anteckningar af Carl Linnaeus om sig sjelf; med anmärkningar och tillägg af A. Afzelius. Med planscher, h. 6 R. 24 s.»

(Correspondenten den 8 januari 1831.)

1 Undertecknad får härmed äran tillkännagifva, att å mitt

Lånbibliotek är tillgång på så wäl äldre som nyare Romaner, Theaterpiecer m. m. enligt tryckt katalog, som i min Bokhandel finnes att tillgå. Böcker utlånas på dag, wecka o. s. w., till och med på ett helt år. Upsala den 9 Oktober 1833. Elis Em. Bruzelius.»

(Correspondenten den 11 oktober 1833.)

2 »Som undertecknad ämnar inrätta en Tidnings-Cirkel för nästkommande år, så får jag härmed wördsamt anmäla, att de som behaga deruti deltaga, torde med det snaraste anmäla sig i undertecknads Boklåda. Afgiften blifwer 5 Rdr B:o, och tiden, då de åstundas att få hemlånas, kan öfwerenskommas med mig. De på förslag ämnade Tidningarne äro: Aftonbladet, Minerva, Post- och Inrikes Tidningen, Allehanda, Argus, Correspondenten. Upsala den 4 Dec. 1833. Elis Em. Bruzelius.»studenter, som under någon längre tid antagligen skulle vara bosatta i staden. Bland sådana ombud nämnas A. L. Trana (1837),1 J. F. Johansson, A. Th. Låstbom och W. Tham (1842); H. Gustafsson och G. Lindström (1852) och Anders Lagerberg (1855).

Vilhelm Fredrik Palmblad begynte sin litterära bana genom att tillsammans med studenten Axel Stenhammar inköpa det akademiska boktryckeriet i Uppsala, hvilket de båda kompanjonerna tillträdde under självfva högsommaren 1810, och från denna tid uppträdde han både som författare och praktisk affärsman på ett sätt, som beredt honom ett hedersrum inom Sveriges kulturhistoria.

Palmblads allmänt bekanta verksamhet som skriftställare faller inom den vida ramen af geografi, historia, biografisk forskning, grekisk fornkunskap och romandiktning, men största och nyttigaste inflytandet som författare har han dock utöfvat på det geografiska området, där han hade hela Sveriges studerande ungdom till sin publik. »Palmblads geografi» och »Stielers atlas», hvilken senare genom honom blef mera bekant, bidrogo båda att vända

1 »För Herrar Fritze och Bagge i Stockholm mottager undertecknad härstädes reqvisitioner af alla å utrikes orter utkommande böcker, kartor, planschverk, lithografier m. m., hvarjemte man hos mig kan subscribera på Dictionaire de VAcadémie Francaise, Derniére edition, publiée en 1835 2 Vol. grand in 4:o, de 600 å 700 pages chacun, papier velin satiné, qui peuvent se relier en un.

De, som önska att erhålla detta klassiska verk för det utomordentligt låga subscriptionspriset af 10 Rdr B:co, böra ofördröjligen sig anmäla, emedan det snart inträdande boklådspriset blifver vida betydligare. Arbetets båda delar hafva redan lemnat pressen och hitväntas inom 7 a 8 veckor. Aug. Leop. Trana, Filos. Mag. Boende i Prof. Grubbes gård vid Ågatan.» (Korrespondenten den 22 juli 1837.)allmänhetens håg åt studiet af geografien, ett arbetsfält, där Sverige af gammalt har stora namn att uppvisa.

Som förläggare riktade Palmblad sin uppmärksamhet åt omväxlande håll, och denna affärsgren antog med tiden sådant omfång, att den, enligt hans egen uppgift, till storleken var den andra eller tredje i riket. Sist i ordningen bland föremålen för hans storartade verksamhet kom troligen bokhandeln, vare detta dock ingalunda sagdt för att på något sätt förringa hans betydelse i detta afseende, utan blott för att antyda, att denna sysselsättning var den, som minst upptog hans tid bland allt annat, som han hade för händer. Palmblads bokhandel var nog denna tid lika god som de flesta andra därmed samtidiga; tidningarna innehålla talrika meddelanden om det bokförråd, som på hans tryckeri erbjöds den kunskapssökande allmänheten, och med utlandets förläggare och bokhandlare synes han hafva stått i god förbindelse, åtminstone under den tid af året, då obehindrad sjöfart ägde rum. Några prof på beskaffenheten af firmans boklager under första åren af dess tillvaro meddelas här nedan.1

1 »Hos Stenhammar och Palmblad samt i Berglunds och Bruzelii Boklådor säljas följande från trycket utkomna böcker:

Handlingar wid Prestmötet i Upsala år 1812, 1 Rd. — Geografiskt Hand Lexicon öfwer nya Testamentets Heliga Skrifter af S. Ödman. Andra Upplagan, 1 Rd. 4 ss. häftad, — Naturrätt af Boethius, 2:dra Upplagan; häftad 1 Rd. 4 ss. — Om rätta förhållandet emellan Religion och Moralitet; haft. 12 ss. — Mästerkatten eller Katten i Stöflor. Käringsaga i 3 akter med enterakt. Prolog och Epilog af Peter Leberecht, försvenskad af Olof Mollbergsson, Stor Ceremoni-Mästare i sällskapet för det löjliga m. m. haft. 20 ss. — Correggio, Sorgespel af Adam Oehlenschläger; haft. 36 ss. Allt Banco.

Hos Stenhammar och Palmblad försäljes Lections Catalogen för innevarande Läseår å 12 ss. — Kyrkopapper a 40 ss. boken. — Prest-Attester a 36 ss. 100/det. — ABC-böcker a 3 Rd. 24 ss. 100:det. — Allt R:gds.»

(Upsala Tidning den 30 september 1812.)Omkring medlet af 1830-talet sålde Palmblad sin andel i boktryckeriet och afyttrade sina förlag dels till bokhandlaren N. W. Lundequist, då redan i denna egenskap bosatt i Uppsala, och dels till N. M. Lindh i Örebro, för att under den följande tiden mera få ägna sig åt de plikter, hvilka tillkommo hans ställning som akademisk lärare.

Den gamle bokhandlaren och auktionatorn L. G. Berglund, hvilken nära ett halft sekel befunnit sig i universitetets tjänst, önskade i begynnelsen af 1840-talet att komma i ro och öfverlämnade därför sin boklåda först åt sonen Lars Berglund (»Lasse på Lådan»), men efter dennes bortgång anhöll han hos det akademiska konsistoriet att få öfverflytta densamma på studeranden Hörlin af Upplands nation, hvilket också af de akademiska myndigheterna bifölls.1

»Hos Stenhammar och Palmblad säljas följande utländska werk:

Grekiske Auktorer: Pindarus, e. Heyne, 12 Riksdaler, 24 ss. Arati Phseno-

mena ed. Buel, 7 R:d. Theocritus, Bion et Moschus, 6 R:d 32 ss. Apollodorus

e. Heyne, 7 R:daler 24 ss. Appianus, e. Schweighäuser, 18 R:d. 16 ss. Qv.

Smyrnäus, ed. Bip. 6 R:d. Aristotelis, Opera O. 5 vol. 23 R:d. Lucianus, 10 voll.

39 R:d. 24 ss. Strabo, e. Siebenkees, 1—5 voll. 23 R:d. 36 ss.

Latinske Auktorer: Tibullus, ed. Heyne, 4 R:d. 16 ss. Persius et Juven. ed. Bip. 3 R:d. 8 ss. Suetanius, ed. Bipont. 2 R:d. 16 ss. Juvenalis e. Ruperti, 3 R:daler 24 ss. Qvinctilianus, e. Spalding, 1—3 voll. 11 R:d. 32 ss. Seneca Philos. e. Ruh-kopf. 5 voll. 12 R:daler 32 ss. Horatius e. Mitscherlich, 9 voll. 10 R:d.

Theologi: Stolbergs Gesch. d. Relig. Jesu, 12 R:d. 8 ss. Läfflers Magazin f. Prediger. 1—5 B. 12 Riksdaler 24 ss. Seilers Theologia Dogm. Pol. 2 Riksdaler

40 ss.»

(Upsala Tidning den 14 november 1812.)

»Resp. Reqvirenter, som genom oss beställt Böcker från Tyskland, underrättas att remissen redan förra weckan anländt till Stockholm, samt att den med första hit anländer, sedan skepparen hunnit lossa och clarera. Palmblad & C.»

(Upsala Stads och Läns Tidning den 25 maj 1833.)

»Hos Palmblad & C. finnes till salu ett litet sortiment nyss utgifwen Musik för Fortepiano för serdeles facilt pris.»

(Upsala Stads och Läns Tidning den 27 augusti 1834.)

1 Konsist, protokoll den 22 maj 1841.Pehr Wilhelm Hörlin (»Lord Puckels»), hvilken blef akad. bokhandlare på sommaren 1841 och någon tid därefter äfven bokauktionator, har knappast efterlämnat något annat minne af

litterär beskaffenhet, än att han förlagt Ellendts latinska läsebok 1842. Boklådan behöll han ej längre än till våren 1844, då han hos akad. konsistoriet begärde, »at sedan Auctionswerket wid Academien nu mera betydligt än förr uptager hans tid och han således icke medhinner att tillbörligen sköta Bokhandeln, det måtte tillåtas honom att till förre studeranden Peter Hanselli, som derutinnan under de sednast förflutna trenne åren sökanden biträtt, den Academiska Bokhandelsrätten få afträda, derom jämväl Hanselli serskild ansökning ingifvit».

Sedan Inspectores Typographiae, hvilka för tillfället voro professorerna Palmblad och J. H. Schröder, yttrat sig i frågan, tog konsistorium densamma i öfvervägande, och som Hanselli, hvilken uttalat sin afsikt att i staden öppna bokhandel, dels företett intyg om sitt uppförande, och dels ansågs vara i besittning af erforderliga egenskaper för bedrifvande af en sådan affär, så erhöll han också därpå konsistoriets stadfästelse.1

Peter Hanselli, född i Skepptuna församling den 21 februari 1815, död i Uppsala den 20 januari 1879, var utom bokhandlare äfven bokauktionator, hvartill han utnämndes 1853, och någon tid äfven boktryckare och utgifvare af tidn. »Upsala» och sin boklåda hade han vid Stora Torget.2

1 Kons. prot. den 18 maj 1844.

2 »Avertissement

Att jag öfvertagit den af Herr P. "W. Hörlin härstädes idkade Academiska Bokhandeln och i eget namn och i samma lokal vid Stora Torget densamma fortsätter, har jag härmed äran tillkännagifva och hos den respective allmänheten mig vördsamligen recommendera.

Upsala d. 10:de Juni 1844.

P. Hanselli, Kongl. Acad. Bokhandlare.»Inom litteraturen har han inlagt en varaktig förtjänst genom utgifvandet af »Samlade vitterhetsarbeten af Svenska författare från Stjernhjelm till Dalin». Hanselli innehade boklådan till 1850, då den öfvertogs af R. Dahlström 1850 —1855. Efter honom följde J. Sundvallsson 1855—1871, Svensson & Hallgren en kortare tid och sedan M. Hycker-ström 1871. Den 1 januari 1903 öfvertogs denna bokhandel af L. Nordblad, hvilken om sig lämnat följande uppgifter:

»Olof Lennart Geijer Norblad, son till Folkhögskol-föreståndare Anders Norblad och Anna Augusta Elisabeth Geijer, född i Västerås 18/3 1874; 4/9 90 - 14/5 99 i Carl Nordins Bokhandel i Falun, 15/5 99—27/12 02 i H. Sandbergs Bokhandel i Eskilstuna, öfvertog 1/1 03 M. Hycker-ströms Bokhandel i Uppsala och bedrifver den under firma L. Norblads Bokhandel.» —

Uppsalabokhandelns moderna period tog sin början med år 1849, då Albert Bonnier i Stockholm och Nils Wilhelm Lundequist i Uppsala hos akademiska konsistoriet anmälde sig att antagas som universitetsbokhandlare, och den förre utgick i sin ansökning hufvudsakligen från behofvet af ett snabbare anskaffande och lämpligare tillhandahållande af utländska böcker för den stora allmänheten, än förut hade varit fallet.

Konsistorium tog genast deras ansökningar under noggrann ompröfning, och som det erkändes vara af stor vikt, att det vid universitetet funnes tillgång på de bästa produkterna af främmande länders litterära verksamhet, på hvilka länge varit en synnerlig brist, och Bonnier för tillfället bättre än någon annan kunde bereda publiken tillfälle att erhålla sådana, så fann man skäligt att antagahonom till bokhandlare vid akademien.1 Alldenstund den sökande emellertid tillhörde mosaiska trosbekännelsen, så skulle han, på grund af då gällande förordningar i detta afseende, först hos konungen anhålla om tillstånd att få bosätta sig i staden och därstädes bedrifva sitt yrke. Några år efteråt ålades han af konsistorium att utsätta sina bokpris ej blott i svenskt, utan äfven i det utländska mynt, hvarför inköpet skett.2

Beträffande åter bokhandlaren Lundequist, gaf konsistorium honom visserligen det goda vitsordet, att han såsom bokhandlare gjort sig fördelaktigt känd för redbarhet och tillmötesgående af allmänhetens billiga fordringar, men om hans ansökning nämnes intet vidare i dagens protokoll. Möjligen var skälet därtill, att man ansåg, att han i alla fall borde kunna uppehålla sig såsom bokhandlare och förläggare, hvartill äfven möjligen kom det antagandet, att han skulle kunna skörda en nämnvärd inkomst af den verksamhet, som han redan då utvecklade

såsom jordägare och författare på jordbruksnäringens område.

Sedan Bonnier sålunda af konsistorium blifvit antagen till akademiens bokhandlare, hade han, såsom tillhörande den mosaiska trosbekännelsen, anhållit att honom måtte tillåtas att jämte sina biträden få bosätta sig i staden. Denna hans ansökning remitterades till Uppsala borger-skaps äldste, som i sitt däröfver afgifna betänkande visserligen uttalade en »särdeles fruktan», att i någon mån afvika från hvad regeringen den 21 september 1838 i detta ämne stadgat, men dock fann att bokhandel ej kunde hänföras

1 Kons. protokoll den 5 september 1849.

2 Mindre akad. kons. protokoll den 8 april 1854.till borgerlig rörelse och att dess utöfning således ej skulle kunna anses förnärma stadens borgerskap.

Därefter hade magistraten att yttra sig i frågan, och som de äldstes utlåtande enligt dess åsikt syntes vara mindre välgrundadt, insände den en granskning däraf till regeringen, slutande med följande ord, som hedra magistratens fördomsfria och högsinta åskådningssätt och därför väl förtjäna att bevaras i eftervärldens hågkomst.

»Att en medborgare, endast i följd af sin religion, emot hvars moraliska tendens ej något är att anmärka, förnekas idka handel eller på annat i allmänhet lofligt sätt sig försörja, är, om än i mindre grad, ett slags religionstvång eller förföljelse: och att all sådan är okristlig, ändamålsvidrig, stridande mot det ädlaste i tidsandan, kunde icke vara svårt ådagalägga, fastän allmänna frågan derom ej egentligen tillhör närvarande ämne. Magistraten, öfvertygad att Eders Kongl. Maj:t älskar och gynnar den sanna medborgerliga frihetens grundsatser, kan icke annat än tillstyrka deras tillämpning för hvarje serskildt fall, och således äfven för det ifrågavarande, ehuru magistratens ledamöter endast af åberopade betyg känna sökandens lefnadsförhållanden.»

Bonniers ansökning och utnämning till akademisk bokhandlare, i förening med stadsmyndigheternas sätt att behandla denna fråga, uppväckte ögonblickligen stor förbittring hos bokhandlaren Hanselli, redan förut bekant för en mindre vanlig grad af sinnesretlighet, hvars täta utbrott han ej ens på ålderdomen lärde sig att hejda. I tidningen »Upsala», för hvilken han då var ansvarig utgifvare, offentliggjorde han nämligen först den 23 oktober 1849 — således kort efter Bonniers utnämning — en artikel, be-nämnd »Våra Kakistokrater»,1 som egentligen var riktad mot akad. konsistoriet, prof. Palmblad och de förföljelser, verkliga eller endast befintliga i hans föreställning, för hvilka han ansåg sig som tidningsredaktör och bokhandlare vara utsatt, och i denna berörde han äfven frågan om Bonniers anställning vid akademien. I samma tidning för den 16 april 1850 gaf han dock sin vrede dess mest karakteristiska utbrott, hvad denna senare angelägenhet vidkom, genom uppsatsen »Magistraten och judarne», i hvilken han framställde stadsmyndigheternas, och i synnerhet magistratssekreterarens, efter hans åsikt alldeles lagstridiga förfarande samt Bonniers religionsbekännelse och personlighet på ett sätt, som med ens förvisar dessa utgjutelser af hetsighet och intolerans till skandalskrifveriets område.

För att emellertid återkomma till de båda ofvannämnda personer, hvilka anmälde sig att blifva befordrade till platsen som akademiska bokhandlare, så torde först vara nödigt att till allmänhetens kännedom bringa hufvuddragen af deras lefnadslopp.

Adolf Bonnier2 var född i Köpenhamn den 3 april 1816 och tillhörde samma släkt som diplomaten Bonnier d'Arcö, hvilken var en af Frankrikes representanter vid fredsunderhandlingarna i Rastatt, men mördades under hemfärden därifrån 1799. En dennes brorson, Gerhard Bonnier, flyttade i början af 1800-talet till Köpenhamn, där han först gaf undervisning i språk och sedermera in-

1 »Kakistokrat — bokstaflig motsats till aristokrat — betyder hos Thorild en, hos hwilken det aristokratiska tänkesättet stigit till högsta öfwermått; en aristokrat, som i sina grundsatser eller fördomar är rentaf ohjelpligen förstockad, säger prof. Atterbom.» — Not af Hanselli till ofvanstående uppsats.

2 Se Svensk Bokhandelstidning den 6 april 1867.rättade en bokhandel, och han blef fader till trenne söner, af hvilka den nämnde Adolf var en. Till en början var den unge Adolf anställd i faderns bokhandel, där han stannade till sitt 21 år, men som han ej hade någon utsikt att kunna skapa sig en själfständig lefnadsbana i Köpenhamn, beslöt han att söka sin lycka på annat håll och begaf sig för detta ändamål till Sverige. Genom

framstående svenska vetenskapsmän från Lund, såsom Norberg, A. J. Retzius och E. Fries, hvilka ofta infunno sig i faderns boklåda i Köpenhamn, hade han erhållit kunskap om den jämförelsevis mindre tillfredställande beskaffenhet, som Sveriges bokhandel den tiden företedde, och funnit, att han i grannlandet skulle kunna erhålla ett vidsträcktare fält för sin verksamhet.1 Tvenne af hans bröder, Albert, sedermera bokförläggare i Stockholm, samt Felix, hvilken efter 1844 öfvertog Adolfs bokaffär i Göteborg, följde broderns exempel genom att också flytta öfver till Sverige.

Ar 1827 ankom Adolf Bonnier till Göteborg, där han öppnade egen bokhandel, hvilket företag rönte sådan framgång, att han blef i stånd att redan 1833 äfven börja en dylik i Stockholm med försäljning först vid Västerlånggatan, sedan i Storkyrkobrinken och mot slutet af 1830-talet vid den välbekanta Bazaren på Norrbro. För öfrigt ägde han någon tid äfven en bokhandel i Vänersborg, men denna blef ej af lång varaktighet med anledning af stadens år 1834 inträffade brand.

1 Ungefär samtidigt inflyttade en annan dansk, C. W. K. Gleerup, till Sverige, där han först inrättade bokhandel i Lund och sedermera i Göteborg efter lektorn A. P. Traneus. Denna bokhandel öfvergick sedermera till den äfven danskfödde Jttuller och därefter till dennes medhjälpare N. J. Gumpert.De svenska bokhandlarnes relationer med utlandet befunno sig också vid den tid, då Albert Bonnier etablerade sig i Stockholm, på en jämförelsevis låg ståndpunkt. Ett par af hufvudstadens bokhandelsfirmor stodo då i förbindelse med en och annan bokhandel i Tyskland, vanligen Hamburg, hvilken endast sände dem hvad som rekvirerats, och ej heller erhöllo de sådana sändningar oftare än 3—4 gånger på hela sommaren, hvilket med dåvarande samfärdsmedel var liktydigt med hela året. Vetenskapsmännen i Stockholm och Uppsala samt lärda institutioner och bibliotek fingo den tiden sina böcker och tidskrifter till största delen från en bokhandlare i den lilla staden Greifswald, och denna utväg att lära känna den utländska litteraturen var naturligtvis både obekväm och otillräcklig. Föranledd såväl af själfva dessa omständigheter som uppmanad af flera vetenskapsmän, till exempel professorerna N. G. Sefström och G. M. Schwartz samt dåvarande amanuensen och sedermera bibliotekarien A. Ar-widsson, beslöt sålunda Bonnier att inleda direkta och lifligare förbindelser med utlandets förläggare för att därigenom afhjälpa den rådande bristen. Från hans första besök i Leipzigs bokmarknad år 1833, hvilket några år efteråt förnyades och utsträcktes till Paris, torde också förläggarne i Tyskland och Frankrike kunna datera tillvaron af sina mera ordnade relationer med Sverige.

Redan 1835 inledde Bonnier förbindelser med Uppsala universitet och dess bokvänner genom besök därstädes flera gånger om året, då han alltid medförde ett lager af utlandets nyaste litteratur och upptog rekvisitioner.1 Det

1 »Undertecknad får äran underrätta respect. kunder och bokliebhabere om sin ankomst härtill från Stockholm med ett större assorteradt lager af Utländskavar äfven på uppmaning af flera bland universitetets mest framstående män som han år 1849 i Uppsala inrättade en ständig filial af sin bokhandel.

Flera af vårt lands mera framstående bokhandlare och förläggare hafva börjat sin bana såsom lärjungar af Adolf Bonnier, eller hafva åtminstone någon tid arbetat under hans ledning. Bland dessa kunna nämnas bröderna Albert och Felix Bonnier, A. Samson, E. W. Wallin, J. G. Nyberg (Visby), A. Winge (Nyköping), A. d'Aubigné (Karlstad), W. Schultz och C. J. Lundström (Uppsala), G. Carlsson, J. Meyer, Ludv. Josephsson m. fl.

Några få år efter sin bosättning i Stockholm begynte han en vidtomfattande verksamhet som förläggare, och bland de första af hans förlagsartiklar var en af advokatfiskal Billbergh redigerad upplaga i fickformat af svenska författare. Detta arbete följdes snart af större och prydligare utrustade upplagor af »Svenska skalder». Till andra grenar af litteraturen sträckte han äfven sin verksamhet, och så till exempel utgaf han Bibeln i tre upplagor; Lyths

Böcker i alla språk och vetenskaper m. m., som finnas till påseende i dess nya lokal uti Hr. Hellmans gård vid hörnet af Ågatan och Drottninggatan.

Reqvisitioner som förut äro gjorde aflemnas nu och emottagas nya till utförande enligt nyaste Bokkataloger hvilka dock, för att ännu innevarande år kunna utlofvas att hitförskaffas, böra aflemnas innan denna månads slut. Upsala den 23 Oktober 1849. A. Bonnier».

(Upsala den 26 oktober 1849.)

»Utländska Bokreqvisitioner afsändas hvarje vecka från undertecknads Bokhandel i Stockholm och erhållas på 6 och 8 veckor efter beställningen. Nyare Bokkataloger och prospekter samt utländska arbeten finnas att bese uti Boklådan vid Nybron och Ågatan, A. Bonnier.»

(Upsala den 5 mars 1850.)

»Bokh. A. Bonnier från Stockholm vistas personligen härstädes från Lördagen den 21 till Onsdagen den 23 Februari och har medfört ett rikhaltigt lager af Ny Utländsk Litteratur.»

(Correspondenten den 21 februari 1852.)tyska språklära; Stielers skolatlas; flera historiska arbeten af Thiers, Lamartine och Prescott; kartverket »Sveriges städer»; Karl XIV Johans »Lettres et Proclamations»; »Svenska arméens uniformer» m. fi.

Adolf Bonnier gick ur tiden den 21 mars 1867, och om honom kunde med skäl sägas, att han varit en god människa och samhällsmedlem. I afseende på den svenska bokhandelns utveckling har han inlagt stora förtjänster, och till dessa hörde äfven, att han var en af bokförläggareföreningens stiftare. Han efterträddes af L. C. J. Lundström, hvilken den 1 april 1867 blef ägare af den akademiska boklådan i Uppsala, och antogs af Consistorium Academicum Majus till bokhandlare den 31 maj samma år. Bokhandlaren och Riddaren Lundström har om sin föregående lefnad meddelat följande uppgifter:

»Lars Christian Johan Lundström är född i Lund d. 18 mars 1831 och kom 1845 i M. J. Åbergs bokhandel därstädes. Efter att åren 1851—1854 haft bokhandel i Landskrona och 10 år konditionerat i Göteborg, fick han i januari 1856 plats i Ad. Bonniers bokhandel i Stockholm. 1860 kom han till Uppsala för att förestå Bonniers därvarande Bokhandel (Akademiska Bokhandeln), hvilken han, som förut nämndt, öfvertog vid Ad. Bonniers död». —

Nils Wilhelm Lundequist, efter hvilken den bekanta Uppsalabokhandeln har sitt namn, föddes den 19 januari 1804 i Kvarnberga by och Akers socken i närheten af Mariefred, och fadern var kronofogde med titel af assessor. Sedan han genomgått Strängnäs gymnasium, inskrefs han som student i Uppsala 1821. Någon tid därefter blef han informator på Elf sjö i Brännkyrka socken och studerade då framför allt botanik, och grundligt såsom allt hvad hanföretog, samt insamlade material till afhandlingen »Flora Paroeciae Brännkyrka», hvilken han sedermera tillsammans med tvenne andra studenter begagnade som gradualdispu-tation. »Han egnade sig åt detta studium så ifrigt», skrifver hans svåger, framl. bokhandlaren K. R. Looström, hvilken meddelat grunddragen till hans lefnadsteckning, »att hans sträfvanden då gick ut på att resa till Centralamerika för att studera dess flora. Ekonomiska sträfvanden ansåg han vid denna tid under sin värdighet. I synnerhet landtbrukaren intressen tyckte han vara alltför prosaiska, och samtal i sällskap med endast landtbrukare, der sådana saker nästan uteslutande förekommo, motbjudande. Han skref då gerna vers och teaterstycken, i hvilkas utförande han stundom deltog, och författade den på Z. Haeggströms förlag utgifna romanen »Familjen Ehrenflycht» i 2 digra delar.»

Sedan han återvändt till Uppsala, aflade han kandidatexamen, försvarade offentligt sin afhandling om vegetationen inom Brännkyrka församling,x och den filosofiska

1 Denna afhandling anmäldes af J. E. Wikström i Vetenskapsakademiens Öfversigt om framstegen i Botanik för år 1827 på följande sätt:

»Hrr Lundequist, Kjellborg och Gellerstedt hafva under Prof. Sillens prse-sidio utgifvit sina philosophiska gradualafhandlingar innefattande en Flora Paroe-cise Brännkyrka. Uti inledningen förekomma först en kort topographie och en öfversigt af tragtens naturbeskaffenhet. Brännkyrka socken är belägen i Södermanland och är annex till Huddinge församling; den gränsar intill Stockholm, eger åtskilliga sjöar, i hvilka förekomma Stratiotes, Myriophyllum verticillatum och vid stränderna Lobelia Dortmanna, Galium trifidum, Littorella lacustris, Carex evoluta, som först upptäcktes i Kyrksjön härstädes 1817 af Dr Hartman.

Emedan Författarne ej haft tillfälle att med noggranhet eftersöka Crypto-gamerne, så hafva de ej upptagit dem,

hvilka de funnit, i den egentliga Floran, utan anföra desamma vid inledningens slut.

Denna Flora utgöres af en växtkatalog uppställd efter Linnéska systemet med uppgifne växtställen samt ibland några bifogade anmärkningar öfver de varieteter, hvilka anföras. Antalet af Phanerogamer är 509.96

graden följdes snart af hofrättsexamen, hvarefter han flyttade till Stockholm och tjänstgjorde flitigt i Justitie-Revisionen.

År 1829 associerade han sig med Pär Götrek och blef bokhandlare i Stockholm under firma W. Lundequist & Comp., men detta kompaniskap varade ej länge. Då detsamma upphörde, erbjöd han bokhandlaren Looström att inträda i firman, hvilket denne i början afböjde, men 1832 antogo dock förhållandena sådan form, att Lundequist afgick och bokaffären öfvertogs af Looström från och med början af 1833.

»Redan år 1832 hade Lundequist förskaffat sig ett litet boktryckeri, som han kallade det Thordsenska och som var inrättadt efter af Götrek uppfunnen metod. Här tryckte Lundequist sina äldsta förlager. — — — Lundequist hade under det han var bokhandlare i Stockholm hufvudsakligast sysselsatt sig med författarskap, skrifvit novellen »Agda», »Juridisk Handbok», »Svenska Handsekreteraren». Till de bägge sistnämnda arbetena hade han på sådant sätt biträde af Pär Götrek och G. H. Mellin, att han, på det utarbetningen skulle gå fortare, lät dem verkställa en del, som sedermera af honom själf granskades. Uppgiften i Linnströms Boklexikon, att Götrek författat Juridisk Handbok, är därföre oriktig. Lundequist begagnade sin faders namn såsom författare till de fyra första upplagorna af sistnämnda arbete, ehuru denne intet haft därmed att skaffa.

De sällsyntaste ibland dessa växter äro Cynosurus cristatus, Galium trifi-dum, Campanula patula, Verbascum Lychnitis, Viola lactea (persicifolia Schreb.), Polygonum minus, Spergula arvensis R glabra, Cardamine hirsuta, Geranium bohemicum, Polygala amara, Trifolium spadiceum, Senecio sylvaticus, fi denticu-latus, Orchis sambucina, Carex remota L., fulva Good., riparia Curt., evoluta Hn.»Såsom författare till Den Svenska Handsekreteraren begagnade han pseudonymen »B. U. Pettersson». Detta skedde sannolikt därföre, att han helst ville göra anspråk på estetiskt författarskap och ej göra sig känd såsom mångskrifvare. Novellen »Slaget vid Stångebro» utgaf han 1834» (Looström).

Under åtskilliga år var Lundequist i kompani med Magister von Baumgarten, innehafvare af f. d. "Wiborgska lånbiblioteket, i förening med en bokhandel i Stockholm under firma »Lundequist och Baumgarten», hvilken affär sköttes af von Baumgarten och slutligen öfvertogs af denne.

Redan år 1833 tröttnade Lundequist vid bestyret med sitt boktryckeri, hvilket var inrättadt efter en nyuppfunnen och förut obepröfvad metod, och därför lämnade dåligt utfördt arbete. Han nedlade följaktligen detsamma och ägnade sig åt förlagsverksamhet och författarskap samt öfvertog 1834 den bokhandel, som firman Palmblad & Comp. inrättat i Uppsala.

Den Lundequistska bokhandeln i Uppsala, hvilken under den följande tiden skulle intaga en så framstående plats på detta område, tog sin början under senare hälften af 1834 och dess lokal var då ganska anspråkslös eller i det hörnhus emellan Fyristorg och Drottninggatan, där nu firman Haak & Comp. Eftertr. har sin försäljning af lampor, lysoljor och tapeter. På senhösten börja Lundequists annonser att synas i Upsala Stads och Läns Tidningar, och som inga skriftliga affärsredogörelser af något slag finnas i behåll från denna bokhandels första tider, vilja vi med anlitande af de sparsamma upplysningar, som platstidningarnas tillkännagifvanden meddela, söka lämna en föreställning om dess dåvarande beskaffenhet.

7Den första annonsen, som kunnat anträffas om den Lundequistska Boklådan i Uppsala, är från den 11 november 1834 och har följande lydelse:

»Af trycket hafva utkommit och säljas i Magister Lun-dequists bokhandel (Hörnet af Drottninggatan och Ågatan):

Cousinerna, Svenskt original. 3 delar 2: 24. Eremiten vid Heidenmauer af Cooper. 3 delar 2:24. Malteserkorset eller Candias belägring, A. von Tromlitz, 2 delar 1: 24.

Af trycket hafwa utkommit och säljas i Mag. Lundequists Bokhandel:

Jemförande framställning af de särskilta Christna Kyrkopartiernas Lärobegrepp af G. B. Winer. 2 R. Hutterus Redivivus eller den Evangelisk-Lutherska kyrkans Dogmatik. Ett dogmatiskt Repertorium för Studerande. Öfwers. af Th. Wensioe 2: 16.

Af trycket har utkommit och säljes i Mag:r Lundequists Bokhandel:

Handbok i Landthushållningen af Johan Burger, 2:ne delar, 3:16.

I Mag:r Lundequists Bokhandel:

Lottsedelsblanketter, Hyreskontrakter, Almanackor, större och mindre, Abc-böcker, Psalmböcker af alla sorter.

I Mag:r Lundequists Bokhandel utlånas Böcker på längre och kortare tid. Tryckt Katalog, äfwen innefattande wilkoren, säljes a 6 sk. b:o.»

Nästa annons från den 8 november är af följande innehåll:

»Af trycket har utkommit och säljas i Magister Lundequists Bokhandel (Hörnet af Drottning- och Ågatorna) följande Samlingar af sånger med accompagnement af guitarr: Euphrosyne 2:a häftet 1: 16. Brage, 40 sk. Amanda, 1: 8. Orphcea, 3:e häftet 2 R.

Uti Magister Lundequists Bokhandel: Åkta Romerska Strängar för Violin och Guitarre, Notpapper, Notbleck.Af trycket hafwa utkommit och säljas i Mag. Lunde-quists Bokhandel:

Noveller af J. H. D. Zchokke, Första häftet innehållande Tant Rosmarin, samt Hålet wid Armbågen, 40 sk. Morfars berättelser ur Frankrikes Historia af Walter Scott, 3:e Delen, 32 sk. b:ko.

Af trycket hafwa utkommit och säljas i Mag:r Lunde-quists bokhandel: En Naturforskares sista stunder af Davy, 1: 8. Lifvets Philosophie af Schlegel. 2: 32 b:o.

Uti Mag:r Lundequists Bokhandel: Forsells stora Char-ta öfwer Swerige, i 8 blad, med upplysningar och Statistiska Tabeller, 25 Rdr. De s. k. Hermelinska Chartorna öfver Rikets särskilda provinser, t. ex. Upsala län 1: 32. Stockholms län 2 R. Nyköpings Län 2 Rdr o. s. w. Åkerlands Chartor a 24 sk. stycket. Forsells Sockenstatistik 1 Rdr. Forsells Statistik öfwer Swerige, 3 Rdr (ett par exemplar; upplagan är eljest utsåld).

Uti Magister Lundequists Bokhandel: Lehrbuch der Chemie, von J. J. Berzelius, übersetzt von Wöhler. 8 halffr. Band, 50 Rdr.»

Från Lundequistska bokhandelns ungdomsår må ytterligare anföras en annons 1834, och det från den 20 december med tillkännagifvande om litteratur för barnens jul:

»Af trycket har utkommit och säljes i Mag:r Lundequists Bokhandel a 16 sk. b:ko. Muntergöken i förtroliga kretsar. En Julklapp till Skämtets och nöjets Wänner.

Barnböcker.

Följande i dessa dagar utkomne, säljas i Magister Lundequists Bokhandel: Kalender för Barn 1835. Med 4 Lithogr. 1:24. — Scener ur Barndomslifwet, med kolor. planscher. 32 sk. — Carl Blumauers roande Berättelser för sina Barnabarn. Med 8 kol. planscher 36 sk. — Läs-kabinett för barn. 1835. Med 4 kol. pl. 16 sk. — Julklapp till mina små Wänner, 16 sk. — Abc-Bok, jemtesamling af berättelser för barn, med 4 kolor, planscher, 40 sk. — Samling af Berättelser för Barn med 4 kolor, kopparst. 32 sk. — Farorna på Hafwet, eller olyckliga Sjöfarandes äfwentyr. 1: 40. Dessutom finnes et assortiment af de förra åren utkomna Barnböcker.»

Som man kunde vänta af en så driftig och ordnings-älskande man som Lundequist, så stod han för anskaffande af böcker i en lika praktisk som regelbunden förbindelse med utlandets förlagsfirmor. Som exempel på, huru denna då tillgick, är det tillräckligt att anföra blott ett par annonser. I slutet af februari 1842 underrättar han sålunda sina kunder, att den andra tyska bokrekvisitionen för året skulle afgå den 2 mars, och ännu fullständigare beskrifvas hans åtgärder därvid i följande tillkännagifvande från slutet af mars 1852:

»Reqvisitioner å Utländska böcker, Musikalier, Gravyrer, Kartor m. m. emottagas och expedieras til Utlandet 2:ne gånger i veckan från undertecknads Bokhandel. Hvad som af det reqvirerade finnes att tillgå i Stockholm, anländer efter 1/2 a 1 veckas förlopp, det öfriga med första öppet vatten, och, sedan kommunikationerna kommit i full gång, 4 a 6 veckor efter reqvisitionen.

Kataloger finnas att tillgå ända till 1851 års slut. W. Lundequist.»

I förbindelse med bokförsäljningen stod äfven ett lånbibliotek — som det synes, inrättadt på hösten 1834 — i hvilket intogos alla för året utkomna arbeten, med undantag likväl af rent vetenskapliga verk, och den första tryckta katalogen öfver detsamma kostade 6 skilling banko eller omkring 18 öre i nuvarande mynt.

I Lundequists boklåda kunde man äfven somliga år få köpa delaktighetsbevis i lotterier af åtskilliga slag. Undersensommaren 1837 omtalas sålunda »ett Svenskt Warulot-teri (i fyra klasser) å dyrbara Effekter, Nipper och Waru-artiklar, grundadt på Kongl. Nummer Lotteriets dragningar under loppet af innevarande år. Deltagare häruti erlägga för hvarje lott en prenumerationsafgift af 12 sk. bko (37 öre), som vid sista dragningen tillgodoräknas alla de lotter, som blifvit behörigen omsatte, men icke utkommit med vinst.» — Stundom höllos äfven ångbåtsaktier till salu på denna boklåda.

I enlighet med tidens sed, förekom äfven hos Lindequist nästan hvarje år mot medlet af december månad en större eller mindre utställning af för den instundande högtiden lämpliga böcker och julgåfvor, och annonserna i platstidningarne bära tydligt vittne om den smak och urskiljning, han vid sådana tillfällen ådagalade.

Till julen 1842 hade, för att meddela ett prof härpå, sålunda af Lundequistska bokhandeln anordnats en större och, som det synes, särdeles lyckad utställning, afsedd för både yngre och äldre köpare. Denna exposition utgjordes först och främst af barnböcker och almanackor samt fina litografier från Munchen och Frankrike, i pris från 1 till 10 riksdaler stycket. Bland stålsticksverk och gravyrer funnos till exempel Paynes Universum; Malerisches Allerlei; Bilder-Halle; Das malerische und romantische Ausland samt Konstantinopel und seine Umgebungen.

Till dessa bokpressens och konstens verk i egentlig mening kom också en mängd franska pappvaror såsom syskrin, Skriftyg, askar och dosor, med och utan förgyllning, samt åtskilliga damascherade stålarbeten till användning för skrif- och sybordet. Af de på denna utställning förekommande diverseartiklarne kunna nämnas kartor öfverSverige och Europa, att tagas sönder och hopläggas, samt portföljer, annotations- och minnesböcker, färglådor, guld-border, brodérkort och skrifmaterial af många olika slag. För att lätta påseendet och försäljningen af allt detta, hade julexpositionen anordnats i en särskild lokal i boklådans omedelbara närhet.

Mot slutet af januari 1850 kunde Lundequist erbjuda sina kunder och för öfrigt alla vänner af bildning och skön konst den behagligaste öfverraskning, och det var då han sände ut sitt tillkännagifvande, att början af »Glun-tarne» sett dagen — en underrättelse, som genast tog hela Sveriges folk med storm och bragte namnet Gunnar Wennerberg på allas läppar. Den förtjusning, som ett sådant harmoniskt verk af poesi och musik uppväckte först och främst i Uppsala, ungdomens och studentglädjens stad, torde bäst tolkas af ett samtida platsorgan — »Upsala» den 8 februari samma år — genom följande vackra anmälan däraf:

» Gluntarne, en samling duetter för baryton och bas med accompagne-ment af Piano af Gunnar Wennerberg, utgöra en fortgående humoristisk musikalisk skildring af Gluntens och hans wän Magisterns Upsalalif. Det är ett originellt, genialiskt och helgjutet arbete: ord och melodi, som flutit ur samma hjerta, stå i den innerligaste öfwerensstämmelse och kunna icke fullt begripas utan hwarandra. Alltsedan Bellmans tid har man icke sett något motstycke härtill. Också utgöra »Gluntarne» numera själen i hwarje gladt studentsam-qwäm och det lär ej dröja länge förrän de nedstiga till folket. Som de för det mesta sysselsätta sig med Upsala och studentlifwet härstädes, ega de serskildt intresse på platsen. Det är derföre som wi hoppas, att följande, derurlånade skildring af Upsala i en månljus wårnatt [»En månskensnatt på Slottsbacken»] skall med nöje läsas af alla, som hitintills icke haft tillfälle se den i tryck, samt föranleda till en närmare bekantskap med de öfrige »Glun-tarne», hwaraf 2:ne häften redan äro utkomne.»

I närheten af Uppsala arrenderade Lundequist i kompani med Detlof Wistrand en liten hemmansdel, där han experimenterade åtskilligt i landtbruksväg. Detta intresserade honom så mycket, att han, i motsats till sina åsikter under ungdomstiden, blef passionerad landtbrukare. Han studerade nu geologi, kemi och den litteratur, som på landtbrukets område utkommit i Sverige, Danmark och Tyskland, samt utgaf 1839 »Bondepraktika för åker, äng och ladugård» äfvensom »Handbok i Svenska Landtbruket» år 1840. »Någon kort tid efter utgifningen af sistnämnda arbete», skrifver Looström, »kom in till mig i bokhandeln professor Wahlberg och begärde få veta min svåger Lunde-quists adress, emedan Landtbruksakademien beslutat tillställa honom sin stora medalj i guld för denna afhandling, ehuru densamma ej blifvit till Akademien inlemnad.» »Den är», sade professorn, »så förträfflig, att något motsvarande icke finnes på något språk. Det finnes många afhandlingar i serskilda delar af landtbruket utgifna; men denna innefattar i korthet allt hvad en landtbrukare behöfver känna, vid landtbrukets nuvarande ståndpunkt.»

Ur företalet till första upplagan af detta arbete tilllåta vi oss att göra följande utdrag för att därigenom angifva författarens ställning till det svenska landtbruket och på samma gång uppvisa, i hvilket ändamål boken tillkommit.

»Förf. har icke serdeles mångårig erfarenhet af jordbrukvid egen landtegendom, men om så vore, skulle knappast en mansålders jordbruk på en enda lokal medföra kännedom om Sveriges. För detta ändmål gagna, utan tvifvel, resor i olika delar af riket mera, jemte särskilta besök vid olika egendomar, som i ett eller annat afseende utmärka sig, jemte samtal och brefvexling med landtbrukare från olika trakter. Alla dessa utvägar äro af Förf. vidtagna, i det mått hans öfriga göromål gjort möjligt; och det är på denna grund, i förening med studerandet af den litteratur, hvilken näst efter innehållet anföres, som han trott sig berättigad att utgifva närvarande Handbok i Svenska Landtbruket, enär en sådan, i egentlig mening, icke förut finnes; och en förväntan att den skulle utföras af en man med större erfarenhet, möjligen skulle, liksom hittills, äfven hädanefter kunna bli temligen lång.

Anledningen till denna bok är följande: Då jag började studera och utöfva landtbruket, och bristen på någon rätt upplysande handledning deri, efter vetenskapens framsteg på de sednare åren, blef mig kännbar, började jag, till egen efterrättelse, till ett helt sammanföra de på mångfaldiga ställen spridda uppgifterna, jemte anteckningar ur mera godkända författares skrifter. Då detta arbete alltmera växte, blef det min tanka, att det skulle kunna blifva af nytta för flere än mig sjelf, och att ett fullständigt och pålitligt repertorium möjligen kunde på detta sätt tillvägabringas. Men hvartefter jag kom mera in i saken, fann jag huru mycket, som felade i tillgängliga uppgifter; och att, om det äfven stått i min förmåga att sammanlägga samtliga vetandet i ämnet, fullständighet ändå ej skolat vinnas. Det är en vanlig sak, att man, innan undersökning ännu är anställd, tror sig lätt kunna få veta allt,men ju längre man kommer på denna bana, alltmera inser man, huru litet man vet och huru mycket som fattas. Den minst vettgirige landtbrukaren, som endast följer fädernas Vanor, är troligen den, som anser sitt vetande säkrast och tillräckligast; hvaremot för den, som går framåt, rymdens omätlighet öppnar sig alltmera, hvarefter utsigten vidgar sig.

Det torde derföre endast för den förstnämnda förefalla vågadt, då jag påstår, att ett fullständigt och i allo tillfridsställande arbete i landtbruket hittills icke är i något land utgifvet, och att äfven då, när alla sammanläggas till ett helt, många luckor äro qvar; hvaraf äfven följer, att ej heller närvarande bok kan göra något anspråk åt detta håll. Nämnda förhållande har emellertid gjort, att jag endast till en del kunnat följa den ursprungliga planen af ett blott ordnande till ett helt utaf för handen varande uppgifter, utan att jag äfven dels måst söka att få en och annan lucka fylld, ehuru många ännu återstå; dels måst i åtskilligt afvika från äldre åsigter, emedan flera på ett håll sammanförda facta visat saken i annat ljus; och slutligen äfven behandla större afdelningar i ämnet, snart sagdt för första gången på ett någorlunda omfattande sätt.»

Boken åtföljes af en större litteraturförteckning, upptagande ej mindre än sjuttio skrifter, som förf. hufvudsakligen begagnat, och af dessa äro sextiofyra svenska, i original eller öfversättning, allt till ett hedrande intyg om hans stora beläsenhet och däremot svarande grundliga insikter på landtbruksnäringens område.

Det var naturligt, att ett sådant utmärkt arbete skulle med glädje emottagas och flitigt användas af

Sverigesjordägare, och landtbruksakademien skyndade också att straxt efter dess utgifning belöna dess författare på ett värdigt och däremot svarande sätt. Såsom vidare bevis för dess både teoretiska och praktiska förtjänster kan anföras, att denna bok, tryckt i en upplaga af 2,500 exemplar, utsåldes på fyra år, under det att en af samtidens bästa i Tyskland utgifna landtbruksböcker därtill behöfde dubbelt så lång tid. »Också röjer sig», yttrar författaren med synbar glädje i företalet till andra upplagan däraf från 1845, »en förut osedd värma för yrket; nya landt-bruksskolor anläggas snart sagdt årligen; täflingsplöjningar anställas på allt flera ställen; verkstäder för förbättrade redskaper sprida sig alltmer; förbättringar införas öfverallt; och om äfven någon enstaka röst ännu höjer sig till försvar för det gamla, så blir den endast märklig för den kontrast den bildar med det allmänna framåtskridandet.»

Den stora efterfrågan, som detta lika behöfliga som värdefulla arbete rönte, gjorde att ytterligare trenne upplagor utkommo snart däraf, nämligen under åren 1850, 1855 och 1862. Med outtröttlig flit bemödade sig förf. att åt hvarje ny omarbetning gifva en allt större fulländning och brukbarhet, och endast en svår sjukdom kunde tidtals hindra honom därifrån. »Näst den andra upplagan», skrifver han i företalet till den femte, hvilken trycktes 1862, »har ingen blifvit omarbetad så totalt som denna. Orsaken till denna underlåtenhet i afseende på 3:dje och 4:de upplagorna var att jag, kort innan den 3:dje skulle utgifvas, träffades af en opasslighet, som hindrade mig att taga någon verksam befattning med densamma. Genom öfveransträngdt arbete hade jag nemligenkommit därhän, att slutligen ej kunna hvarken läsa eller skrifva ens en halftimma, ja det fanns en tid, då blotta ögnandet på utanskriften af ett bref förorsakade mig yrsel och svindel. Flera år åtgingo för att återvinna ett normalt helsotillstånd, och det var i synnerhet en större trädskoleanläggning, hvarvid omständigheterna gjorde en ständig dagslång tillsyn och deltagande i arbetet af nöden, som återgaf mig helsan. Jag har sålunda kunnat, utan synnerlig olägenhet, fullborda redaktionen af denna upplaga.»

Redan under sin Uppsalatid köpte Lundequist säteriet Björnarbo, som han endast behöll några år, men sedan han lämnat bokhandeln i universitetsstaden och sålt sina förlager,1 arrenderade han Gudhems kungsgård i Västergötland. Några år därefter köpte han, i kompani med tvenne andra personer, Axbergshammars bruk i Närike, hvars stora areal han styckade och hvarifrån han försålde gårdar om dels 1/4 och dels 1/8 mantal. Här bodde han, tills en medelmåttigt stor hufvudgård återstod, hvilken öfvertogs af en af hans kompanjoner. Lundequist hade lofvat dessa, att de skulle vinna 50,000 riksdaler hvardera på affären, men de vunno 60,000 hvar.

Arrendet af Gudhems kungsgård, där han brände och plöjde, så att han redan första året erhöll en nettovinst af 5,000 kronor, fick en lycklig utgång. Köpet af Axbergshammar skedde också efter förut uppgjord plan att stycka en större egendom, som hade för stora och från hufvud-

1 Bland hans förlagsartiklar under Uppsalatiden märkes Svartengren, lärobok i Medeltidens Historia och Geografi (1848), hvilket utmärkta arbete väl förtjänade att utgifvas i en ny upplaga.gården för långt skilda egor, hvilka därför voro svårskötta och lämnade obetydlig inkomst.

På Slätte, som Lundequist, med bibehållande af arrendet utaf Gudhem, inköpte efter flyttningen från Axbergshammar, och där han bland annat inrättade en större trädskola, afled han 1863. Han var tvenne gånger gift, första gången med Maria Carolina Looström, syster till bokhandlaren K. R. Looström, hvilken var född 1808, men till hans stora sorg rycktes från honom redan 1837, och vid sin bortgång efterlämnade han enkan Sofia Henrika Lundequist, född Hollander, samt tvenne döttrar, en i hvardera giftet.

Med Nils Wilhelm Lundequist förlorade vårt land en af sina bästa söner, och han har gått till eftervärlden med ett vackert vedermäle att hafva varit en varm fosterlandsvän, en grundlig vetenskapsman samt en outtröttlig arbetare på alla de områden, andliga såväl som rent praktiska, där han, med det allmänna bästa till ständigt ögonmärke, fick tillfälle att pröfva sin rika begåfning och lägga sina goda afsikter i dagen.

o

Ar 1852 öfvertogs bokhandeln efter Lundequist, hvilken sedermera ägnade sig åt landtbruk och trädgårdsskötsel,

af C. Wasmuth, men han behöll densamma ej längre än till 1858. Detta år inköptes Lundequistska bokhandeln af Wilhelm Schultz (f. i Köping den 14 juni 1834, död i Uppsala den 18 februari 1898), hvilken på denna plats gjort sig lika väl känd som bokhandlare och förläggare och därför också hos eftervärlden lefver i en god hågkomst. Under hans tid flyttades Lundequistska bokhandeln år 1864 till sin nuvarande lokal.Bland "W. Schultz' förlagsartiklar märkas följande:

I Teologi: Godets bibelverk, arbeten af C. A. Cornelius,

M. Johansson, J. L. Sommer, "W. Rudin m. fl.

I Naturvetenskap: W. Lilljeborg, Sveriges och Norges fauna.

I Matematik: Arbeten af Daug, Falk m. fi. Matematisk

tidskrift. I Juridik: Arbeten af Olivecrona, Nordling m. fi.

I Medicin: Arbeten af Fristedt, Hammarsten, Rosendahl,

Sundberg m. fl. Planschverk: Shakespeare-Galleri, Italiens konstskatter

m. fi. Skolböcker: Zweigbergk Räknebok, Plötz Fransk elemen-

tarbok, m. fi. Som kompanjon upptog Schultz år 1865 Viktor Roos, hvilken 1875 ensam öfvertog affären. Roos var född 1838 och hade, innan han kom till Uppsala, varit anställd hos Samson & "Wallin i Stockholm. Han dog 1899. Redan 1 jan. 1881 öfverlämnade Roos affären till Hjalmar Rietz och Edvard Grönvall. Rietz var född 1851 och blef student i Lund 1871, hvarefter han idkade studier vid Lunds universitet till 1878, då han fick anställning i C. E. Fritzes Kgl. Hofbokhandel, tills han jämte E. Grönvall 1881 öfvertog Lundequistska Bokhandeln. 1890 lämnade Rietz Uppsala och fick då anställning i Klemmings Antikvariat i Stockholm. Han dog 1895. — E. Grönvall, född i Lund 1852, blef student där 1871 och filosofie kandidat 1876. Fick därefter plats i Samson 8c "Wallins bokhandel från och med hösten 1876 och öfvertog, som nämndt, jämte H. Rietz Lundequistska Bokhandeln från och med 1881. — 1890 öfvertogs Lundequistska Bokhandeln af Theodor Quensel, hvarvid E. Grönvall stannade kvar i affären.Th. Quensel är född i Malmö den 14 okt. 1866. Efter aflagd studentexamen 1885 blef han medhjälpare i J. G. Hedbergs bokhandel den 1 aug. 1885 och stannade där till den 1 juni 1888. Var från den 1 okt. 1888 till den 1 april 1890 anställd hos herrar F. & G. Beijer i Stockholm, hvarefter han öfvertog Lundequistska Bokhandeln.Pris 1 kr. 50 öre.